

מאמר חונן הדעת

* * *

שיטת ברסלב האמיתי

מטרת הקונטרס להצדיק את הצדיקים הקדושים רבינו מוהר"ן מברסלב ותלמידו מוהרנ"ת, להסיר מהם לזות שפתים מהטועים לפרש בדבריהם שלא כפי כונתם האמיתית, ובזה יוצא להם בזיון עצום, וגם לבאר דלא כל דבריהם נאמרים לכל א' כי דברו לכל א' כפי המצב שלו.

מבאר כמה ענינים סתומים בספר חיי מוהר"ן ועוד ספרים שכ' הה"ק מוהרנ"ת, שנכתבו בלשון סתום, שאפילו ילד קטן מבין שאינו כפשוטו, ומורה באצבע על כמה ענינים שאף שנדמה לעינינו כאילו יש בו גם הבנה פשוטה, למעשה מחוייבין לבאר הדבר שלא כפשוטו השטחי, או שאינו אלא על פי סוד, וא"א לפרשו כפשוטו בשום אופן רק בדרך משל ומליצה, לפי שהיה מעלמא דאתכסיא, ולא בא הקונטרס אלא להעיר ויבא מי שדעתו רחבה ליישב כל הענינים, גם מבואר בקונטרס זה הטישטוש שבשיטת ברסלב ואף שיש לחץ גדול מכל הצדדים נגד הוצאת קונטרס זה, מ"מ אמת מארץ תצמח ותשמיע קולה, ואין ראוי להאמת להיות פחדנית.

* * * *

בעריכת הרב

שמואל וינגרטן

פה עיה"ק ירושלים תובב"א

הסכמה

הקונטרס מאמר חונן הדעת י"ב פרקים היה למראה עיניהם הברולחים של הרה"צ.. והגה"צ האדמו"ר.. שליט"א, ושמו עליו עיניהם לטובה, גם היה למראה עיני תלמידי חכמים אחרים שכולם עודדו אותי והמריצוני להדפיסו.

פתיחה (י"א אותיות)

האם יש חשש זילזול בצדיק ח"ו על ידי קונטרס זה

(א) הרה"ג ר' שלום לעווי שליט"א נסתפק אולי יש להמנע מהוצאת קונטרס זה שמא יקפצו אינשי דלא מעלי על זה המציאה, לזלזל על ידו בהצדיק הקדוש עובד ה' במסינ"פ מוהרנ"ת, ובזה יגרמו להם מכשול של המבזה ת"ח אין לו תקנה וכו'.

אבל בעצת זקנים ונבונים הוכרע שעל כל כיו"ב נאמר צדיקים ילכו במ פושעים יכשלו במ, וכשם שלא חששו רבותינו להתריע נגד האגודה אף שעי"ז באו אינשי דלא מעלי לזלזל טובא בצדיקים מייסדי האגודה, וכן בכל הדורות בכמה ענינים, (וכמו שכתבתי להלן בשם מוהר"ן ומוהרנ"ת) שלא נמנעו מלהתריע נגד הקול יעקב והרמב"ם והעקידה והאבן עזרא שלא יבאו לזלזל בהם, ולא נמנע יחזקיהו המלך לכתת נחש הנחשת שמא יבאו לזלזל במשה, והאם נמנע מלהזהיר על זמן תפלה בשביל שהיו צדיקים שלא נזהרו בכך ויבאו לזלזל בהם).

(ב) ועוד והוא העיקר דהמציאות הוא ממש להיפוך שאותן הצווחין בקולי קולות על זה הקונטרס, שאסור לבאר ולפרש דברי מוהרנ"ת שיתאימו עם האמת, וגם לא לשאול שאלות ולהציע הדברים לפני לומדי תורה אולי יבא אחד לבאר דבריו בטוב טעם ודעת באופן שלא יוקשה עליו כלום, הן הם המבזים את מוהרנ"ת באופן מגונה מאד לפרש שטותים בדבריו, ועינים להם ולא יראו והם מצומצמים נבזים ופחותים, מוחות קטנות עד להחריד, אפרוחים שלא נפתחו עיניהם, אנשים חלולים וריקים בלי שום תוכן, סירות נפוחות, האמת רחוק מהם כרחוק מזרח ממערב, ומאד צריך ליזהר שלא לטעות ע"י העולם (שרובם שוטים, שיחות הר"ן נא).

(ג) עוד נסתפק הרב לעווי הנ"ל מאן יימר שאנו פאליציי של הקב"ה לכתוב מזה, וגם סברא זו נדחה מכח הפסוק הוכח תוכיח, וארור אשר לא יקים, ולא אמרו יבא בעל הכרם וגו' רק במה שאין בידינו, ולאידך גיסא אם כבר מדברים מפאליציי, מאן יימר שהמשיגים על הקונטרס ומעלילים עליו שרוצה לזלזל בצדיקים הם פאליציי של הקב"ה, ועוד מאן יימר שהם פאליציי של הקב"ה להתעמל בכל הכוחות שלהם שכל העולם כולו ילכו לאומאן, ושכולם ילמדו ספרי ברסלב, ואם כבר איכפת למי שהוא למה אנו פאליציי של הקב"ה, למה לא איכפת ליה ואינו עושה כלום למה שכ"כ בחורים ואברכים הולכים ומסתובבים בלי שום סיפוק פנימי עד כדי כך שטועים בדעתם דעל ידי עשיית דברים אויליים יקבלו סיפוק, וע"כ משליכים שכלם הולכים לרעות בשדות אחרות שלא שערום אבותינו, אולי כבר הגיע הזמן להיות פאליציי של הקב"ה ולהעמיד ישיבות שילמדו עם הבחורים כדרך שלמדו אבותינו, ולא יקחו מהם כל החשק ללימוד ע"י מלאכת הסחיטה לישב על כל שורה של גמרא עד שיתפקע נפשם וימאסו בלימוד ויתחילו לחשוב מהליכה לאיזה משפיע או באבא או לרבי"ש חתונה לבלות זמנו ההולך כ"כ לאט מחמת חוסר מעש וסיפוק, (ובניו יארק יצא לאור קונטרס 'דרך הלימוד' ששם נתבאר הענין יפה).

אינני מדבר לכם

(ד) יש חסידי ברסלב טוענים על מה שכתוב בקונטרס זה, שאינו אמת, כי הם אינם בצורה כזו שהקונטרס מציג אותם, והתשובה לזה, הקונטרס לא מדבר מכם אלא מאותם האנשים שיש להם אלו החסרונות המפורטים בקונטרס, ואם תאמרו אין אנשים כאלו בין כל אנשי ברסלב, בזה יש מקום לחלוק עמכם, יש ויש אנשים כאלו, ואפילו אם אני

טועה למה אתם מתרגזים כ"כ וכי אין רשאים לטעות, (וחוץ מזה מובן מעצמו שקונטרס זה לא נעשה עבור חסיד ברסלב, והם אסורים מלהביט בזה, ורק מי שעדיין אינו חסיד ברסלב ורוצה לידע צד השני של המטבע מותר לעיין בזה בזמן הפנוי, אבל ח"ו לבטל מזמן הלימוד בשביל זה).

ולמי שכבר נשרש בקרבו הטעות המר בשיטת ברסלב המסולף והשקריי לא שייך שעל ידי קונטרס זה יהפך דיעה שלו, ובפרט שיש חמומי המזג שקשה להם להבליג כשבא א' לסתור שיטתם אפילו בראיות ברורות, ואינם מסוגלים להפוך דעתם ולחשוב היפוך ממה שחשבו עד עתה, ואדרבה כל שהראיות יותר ברורות יותר תגדל כעסם מאין יכולת להשיב בדברים שכליים ועל כן מוכרחים להשתמש בדברים חדים ומאוסים, וזה גופא ראייה שאין האמת אתם, כי האמת צריכה להאמר בלי עזר של דברים חיצוניים ומיותרים, ודיבורי הרגש המתאים לנשים וגסי השכל, רק בשכל הקר, ולכן אין הקונטרס הזה מיועד רק לבעלי שכל יפה הרוצים לקבל את האמת ממי שאמרו, ולשמוע דעת תורה צלולה בלי כחל ושרק כפי מה שקיבלנו מסיני.

המציאות הוא שרוב אנשים מתרשמים יותר מדאי מדיבורים מרהיבים ומרעישים, המופצים בתעמולה גדולה ובהפצה מתפרצת, אף שביסודם אין בהם שום ממשות, כי לבם נמשך אחר החיצוניות, ולכן כל דבר שבעולם מלווה בתמונות מרעשיות, ובדברים מוגזמים, אף שכולם יודעים מתחלה שאינם אמת, ולא בא הקונטרס הזה להפוך הנהגת העולם וטבעם, רק מדבר לאותן מתי מעט שרוצים לשמוע את האמת כמו שהיא.

זילזול מאן דכר שמיה

(ה) עוד טוענים שהקונטרס מזלזל במוהרנ"ת, התשובה לזה הוא, אם מדברים מזלזול הן הם המזלזלים, כי מציגים את מוהרנ"ת כאיש המדבר שטותים, ומחמת עצלותם אין טורחים ליישב דבריו לפי האמת ולפי מה שנראה משאר מקומות בספריו, ולהשוותם שלא יהיו סותרים זה את זה, כי עצלים הם להתייגע בדבריו הסתומים מאד ולפענחם, ואדרבה כל כונת ומטרת הקונטרס הזה 'חונן הדעת' הוא ליישב דברי מוהרנ"ת ולברר מקחו של צדיק, ואפילו במקום שהשארתי בצ"ע, זהו רק לפי שאני מציג הדברים לפני הקוראים שהם יכתבו יישוב על דבריו, ובכונה לא רציתי ליישב הכל כדי להניח מקום לאחרים להתגדר, (ואם מדברים מזלזול הרי ידוע שכמה מהם מזלזלים בכל צדיק שלא החזיק בדרכם, ואין יודעים מעבירה כזה של זילזול רק במה שנוגע להם).

(ו) ואם ימצאו דברים בקונטרס זה שאינם אמת יכולים להעיר על זה כי שגיאות מי יבין כתיב, ואין הכותב מתפאר שכיון אל האמת, הוא רק מציג הדברים לפי דעתו, וכל אחד הרשות בידו לומר כפי מה שהוא סובר, ואין שום הגיון ואנושיות לכפות ולהכריח אחרים שלא יאמרו דעתם כ"ז שאינם בניגוד לתוה"ק, ואם המצא ימצא בקונטרס זה איזה לשון של זילזול על מוהרנ"ת אין זה אלא פליטת הקולמוס מחמת שטף הכתיבה, ונא להעיר אותנו על זה נתקן זאת במהדורא הבאה, ואף שלפעמים יש לשון של ביקורת והשגה אינו אלא להעיר לב המעיינים כדרכה של תורה, ויבאו טובים וגדולים ממנו ויכריעו עפ"י ספרים וסופרים איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם.

יש הוספות וגרעון בספר ליקוטי מוהר"ן

(ז) בנו של הרמב"ם הרב ר' אברהם מפרש כמה פעמים דברי אביו באופן אחד, ובאו הפוסקים שלאחריו ומפרשים באופן אחר, וכי עלה על דעת שום א' לומר היאך אפשר לידע דעת הרמב"ם יותר ממה שידע בנו, וכמו"כ אין תימה לפרש לפעמים בדברי מוהר"ן אחרת ממה שהבין מוהרנ"ת אע"פ שהיה תלמיד החביב, כי תורה הוא וכפטיש יפוצץ סלע, (וכן הבית יוסף חולק כמה פעמים בפירוש דברי הרא"ש עם בנו הטור), ועוד כי ספר ליקוטי מוהר"ן שלפנינו אינו הספר ליקוטי מוהר"ן שהיה לעיני הה"ק מוהר"ן, כאשר כתב מוהרנ"ת עצמו בהקדמתו שבדפוס ראשון שבחיי המחבר עדיין לא נתקן הלשון כראוי, ע"כ נתן אל לבו לתקן והרחיב וביאר הדברים ביותר כפי הבנתו בכונת מוהר"ן והוסיף וגרע דברים, חוץ מהתורות שנכתבו בלשונו בעצמו לא גרע ולא הוסיף, (שתורות הללו הם מעטים מאד בכל הספר), רק את המוקף בסוגריים, ולפי"ז הרי כתב מוהרנ"ת בעצמו כמה פעמים שלא הבין בכל פעם דברי מוהר"ן כיון שהיו סתומים מאד, א"כ יתכן מאד שכמה דברים נשתנו פני הדברים מכונת מוהר"ן, (וההסכמות ניתנו על דפוס ראשון, וזה לא כמו שחושבים רוב העולם שליקוטי מוהר"ן הוא מוהר"ן עצמו בלבד),

ואף שמוהרנ"ת כדאי לעצמו שהיה עובד ה' גדול וכו', מ"מ צריך לידע בכל דבר עד היכן דברי הרב מכאן ואילך דברי התלמיד, והרי אפילו בגמ' מצינו כמה פעמים כשאמרו אמוראים דבר בשם רבם מסתפק הגמ' אי בפירוש שמיע לך או מכללא, ושואל ואי מכללא מאי, ומשני משום דאי מכללא יש לדחות כך וכך, וא"כ אין להתייחס לליקוטי מוהר"ן באותו דיוק שיש בשאר ספרי הצדיקים לא מבעיא אותן שנכתבו מהצדיקים עצמן, רק אינו דומה אפילו לאותן ספרים שנכתב ע"י תלמידים אבל הקפידו שלא לגרוע או להוסיף בלשונם משא"כ בליקוטי מוהר"ן כנ"ל, וע"כ אם יש איזה דבר בלתי מובן אפשר לפרש הכונה באופן שיהיה מובן, אף אם אינו מתאים כ"כ להלשון, ואף שמקובל בידינו שמוהר"ן היה לו רוה"ק מ"מ תורתנו הקדושה וששה סדרי משנה וכו' שניתנו מן השמים, וגם שאר ספה"ק מימות חכמי התלמוד נתחברו ברוה"ק, ואעפ"כ בכל הדורות נתייגעו לפרש דבריהם ולהתאימם עם שאר חלקי התורה ולסלק כל הקושיות אף על צד הדוחק, וכמ"ש החת"ס דרוב הדוחקים אמת, (ואף שהשוטים מעלים קצף ואופיא לשמע דברים הללו מ"מ כן הוא האמת, יתהפכו אלף פעמים לכל הצדדין והאמת לא יזוז ממקומו).

תורה הוא וללמוד אני צריך

ח) וצריך לידע כלל גדול בכל ביקורת שכותבין על ספרים מצדיקים הקודמים, שלא בשביל קושיא נחליט ח"ו שזה האיש לא היה אדם גדול וקדוש, רק הכל הוא באופן של תורה הוא וללמוד אני צריך כשם שמותר לשאול בצ"ע על הרשב"א, ובאמת המביט בעין יפה ובלב ישר בדברי הצדיקים רואה שאין 'עליהם' שום קושיא (אבל על דבריהם מותר להקשות ולפלפל) כאשר כ' הר"ן מטשהרין (ס' המדות ערך דעת), אמנם כתיב החכם 'עיניו' בראשו, עיניו פירושו עיני העדה הצדיקים, והוא משתמש בראשו להבין דבריהם ולהקימם באופן שיתאים עם שאר המקומות בתוה"ק, משא"כ הכסיל עיניו ברגלו כי אינו רוצה להשתמש בראשו להבין דברי הצדיקים וסוגר עיניו ועוד קורא לזה בבערותו אמונת צדיקים, ובאמת הוא בזיון הצדיקים וממאס דבריהם בתכלית המיאוס, (וכ"כ בליקוה"ל יבום ג', דהפוגמים באמונת צדיקים הם בחינת רגלים והוא הדבר אשר דברנו, כי אין להם דעת, ועיניהם ברגליהם) וכמו שעשו תוס' בש"ס שהשוו הסוגיות ממקום למקום ובמקום שסותרות חילקו חילוקים שיוצא מהם נפ"מ גדול להלכה, ולפעמים מתחלף הפירוש להיפוך ממה שמובן בפשטות דברי הגמ', ובמקום שיש סתירה שא"א ליישב אמרו כמה פעמים דמחלוקת הסוגיות הוא, ולהלכה צריך לפסוק כפי כללי הפסק המסור בידינו, וא"כ גם בדברי הצדיקים ובכללם מוהר"ן ומוהרנ"ת נפקא מינא להנהיגה הלכה למעשה בדברים הגבוהים ונשגבים מדעתנו שלא ניתן לכל אדם להתנהג על פיהם, כיון שיתכן שהפירוש הוא באופן היפוך ממה שאנו מבינים והיאך נתנהג כן, וכ"ש בספרי הה"ק מברעסלעוו שלא רק שלא כתבם בעצמו עוד כותב מוהרנ"ת להדיא שהוסיף וגרע בדבריו, וגם מעיד על עצמו בכמה מקומות שהרבה פעמים לא הבין דבריו כראוי (עי' חיי"מ ר), וכ"ש שבתניא, וק"ו ב"ב של ק"ו בשאר ספריו שכותב הרבה דברים שלא שמע בעצמו רק מפי אנשים שאין אנו יודעים אם היו מבינים מ"ש מוהר"ן ואין ספק שלא דייקו במה ששמעו ושכחו הרבה ומה באו לגירעון והוספה, אחר כמה שנים שלא נכתבו הדברים, ולא עוד אלא שמוהר"ן עצמו היה מוחק לפעמים כמה תיבות שבאמצע מאמר כדי שיהיה חסר ההמשך ולא יבינו רק אותן הראויים ללמוד בו כמ"ש בהג"ה שבליקו"מ (סו"ס נז) כי חשש שלא ילמוד בו תלמיד שאינו הגון וישתמש בו שלא במקומו, ועימ"ש ליקוטי מוהר"ן (ז,ס) היאך בצדיק גדול הקב"ה מסייעו שלא ילמדו ממנו תלמידים שאינם הגונים וישכח מהם התורה ששמע ממנו, בכל אלו פשיטא דפשיטא דצריך לפרש דבריהם ולעשות אוקימתות כדי שלא יהיו דבריהם נגד דברים המפורשים בשאר מקומות, ואין שום חסרון לומר במקום ששאר הצדיקים חלקו על מוהרנ"ת דלא קיימא לן כוותיה, ואין זה מגרע כבודו כלל כמו שלא נגרע כבוד הרמב"ם או הרא"ש כשנוקטין להלכה כרוב החולקים, וזה להיפוך ממה שאומרים כמה חסידאקעס מזוייפים דצריך לסגור העינים ולא להקשות קושיות ואצלם נקרא פוגם באמונת צדיקים מי שרוצה לפרש דבריהם באופן הנאות או מי שאומר שדבריהם בהכרח אינם כפשוטם, אבל זהו רק אם מקשים על דברי צדיק שלהם, משא"כ על צדיק אחר שלא

משתייך להם או מי שהיה מתנגד לרבים ע"ז אין להם אמונת צדיקים אלא אדרבה שופכים עליו קיתון של בוז, הביטו וראו כמה נשקעתם בעומק בוך הטפשות.

גילוי דעת

(ט) אין המטרה כלל להמעיט ערכו וקדושתו של מוהרנ"ת, כי מה אנו ומה חיינו להרהר או להתדמות לחסידי קמאי עובדי ה' במסיני"פ, רק ליישב דבריו הצריכין לימוד במקום שא"א לפרש כפשוטו, כי כן חובת כל היצורים להתייגע בדברי הקדמונים ולברר מקחו של צדיק, עד שיצאו דבריהם לאורה, וגם להעיר על כמה דברים המוכיחים שמחמת רוב דביקותו ברבו באופן שלא נשמע מעולם, בהכרח היתה הטבע מחייבתו לגזם, וגם אדם גדול וקדוש יכול לבא לגיזום ואין בזה שום בזיון ח"ו לצדיק הזה, כי כן היה דרך איזה צדיקים שכשהתלהבו בענין א' כתבו מזה דרך גיזום, (ואכמ"ל בזה וכתבתי להלן בקונטרס מזה ראיות מגמ' שאמרו כן גם על אמוראים, אך כדאי לציין לס' ירים משה תולדות רמח"ל דתלמידו ר' יקותיאל גורדון שהיה אדם גדול כמ"ש בהקדמה, הגיזם בגדלות הרמח"ל שי"ל מדריגות רשב"י, ורמח"ל הכחישו כמ"פ באגרותיו שם וכ' על עצמו דעדיין לא הגיע לחצי השגת האריז"ל, וכן במכתב לב שם כותב רמח"ל שתלמידיו מגזימים עליו בשטותים אף דהיו אנשים גדולים), אבל להלכה למעשה צריך להתחשב עם דעת כל גאוני הדור ואדמורי"ם מתלמידי בעש"ט שלא היה דעתם להתנהג באיזה דברים כהנהגת מוהרנ"ת, ולשאול פיהם על כל דבר אם זהו הדרך הנכונה להתנהג בה הלכה למעשה, ויש איזה חסידים נלהבים וחמימים שאין דעתם רחבה ומתרגזים מאד על דברים הללו לומר שזהו אפיקורסות, אך אשאל מהם למה אין כועסים על כל הפוסקים החולקים א' על חבירו והשו"ע או הרמ"א וכו' מכריע כא' מהם, וכותבים על איזה פוסק דדבריו נדחין מהלכה, למה לא נקרא זה אפיקורסות, האם תוכלו לענות ע"ז שוטים?, ועוד למה אין אתם כועסים על שום דבר קדושה שבעולם ושום עבירה לא איכפת לכם ואתם מקבלים הכל בשויון נפש, ולכל היותר אתם מסתפקים באנחה, ופתאום עלתה בכם רוח קנאה מזה תראו היאך הנגיעות והיצר הרע בוער בקרבכם. ואם אין אתם מסכימים עם כותב הקונטרס הזה, תיתי לכו, תלכו ותרצו לאומאן ותבאו חזרה בשלום, אבל למה אתם כועסים כ"כ ובווערים כאש להבה, וכי כל אחד מוכרח לסבור כמותכם, תתקוררו קצת, אינו כ"כ איום ונורא.

להקשות על הצדיק מותר או אסור

(י) ויש שוטים מביאים מליקוטי הלכות (שבועות ב, טז) דאסור להקשות על הצדיק, וזה טעות דאין הכונה אלא שלא 'עליו' שאינו צדיק אבל ודאי מותר לפלפל כי בכל הדורות נהגו להקשות על הקודמים וטרחו ליישב, וכמה פעמים השאירו בצ"ע, ולך ראה כמה קושיות יש ברמב"ם וכל המפרשים טרחו ליישב זה בכה וזה אפילו בדברים רחוקים ליישב בדברי רמב"ם, וכמה פעמים שבית יוסף מכריע בשו"ע נגד הרמב"ם בשביל קושיות שיש עליו, וכי זה מגרע מקדושת הרמב"ם, וכמו"כ בכמה ענינים שצדיקי הדורות לא נהגו כמוהרנ"ת זה סימן שאין הלכה כמותו, ובפרט שבדורו לא היה מקובל כמנהיג ישראל ולא היה רב ולא מנהיג קהלה, וכמעט שלא ידעו ממנו, ע"כ אף שהיה צדיק לא היה לו כח להכריע בדברים הנוגעים לכלל ישראל, ולדוגמא בענין קירוב רחוקים שכתב (ליקוה"ל נדרים ד, יד וט"ו) **דלא עשו גדולי הדור יפה** במה שמרחקים הרשעים שהם בדיוטא התחתונה, והסיבה הוא מחמת שאותן גדולי הדור אין יודעים עדיין מהשי"ת, כי אילו ידעו מהשי"ת כמו שהצדיק יודע בודאי לא היו מרחקים את הרשעים, ולכן היה מקרב את המשכילים והתרועע אתם וגם הם אהבו אותו ודיברו בשבחו, אף שעדיין החזיקו ברשעים וכמבואר בספר התולדות שלו 'באש ובמים', והרי אנו יודעים שאלמלא הטיילונג לא היה נשאר שארית לכלל ישראל, והסכימו כל גדולי ישראל לרחקם בזרוע, ואין כאן המקום להאריך בזה כי נכתבו ע"ז הרבה ספרים, ועכצ"ל דמ"ש שם רשעים בדיוטא התחתונה אין הכונה על רשעים להכעיס רק לתיאבון ולא מינים, ועי' ליקו"מ (נטו) דיש רשעים שאסור לקרבם, (ובליקו"מ נט כ' דקירוב רחוקים הוא סכנה גדולה שיתאחזו בו הקליפות המסבבין את הנטמע ביניהם, ולא ינצל מזה רק העובד ה' בהתלהבות, שזה האש ישרוף את קליפות, וזה האש נעשה ע"י ששופט האדם את עצמו בלבו ובא לבחינת כסא הכבוד עי"ש דברים גבוהים דלאו כל מוחא סביל דא).

אין להדפיס דברים תמוהים בשם צדיקים

יא) עוד יש להעיר למ"ש בס' חסידים שאם שמע מצדיק דבר שאינו נראה לו טעם טוב, לא יאמר אותה בשם הצדיק דהא כתיב ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח), וכשם שהיה לך צער אם היו אומרים דברים שאין בהם ממש משמך, כך אל תאמר בשמם דברים שאין בהם ממש (ספר חסידים תתקעז) ומכאן קובלנא גדולה על אותן המדפיסים בשם צדיקים דברים תמוהים וזרים, ואף אם נאמר שבדאי היה להם טעם כמוס ושיש פירוש בדבריהם שאין אנו משיגים, מ"מ כיון שלענין ההמון אין הדברים מושגים, הרי עוברים על ואהבת לרעך כמוך, וכמו"כ מזלזלים בזה בכבוד ת"ח וצדיקים, וראוי להוקיע לענין השמש אותן המדפיסים דברים כאלו, ועי' בהקדמת הגדה חודש האביב מ"ש בזה, ובבית יצחק (מאשקאוויטש רב דמאור הגולה ח"ב סי' לב) כ' דכשמדפיסים ספר מאדם גדול ראוי לברור משם מה שאינו לכבודו שיהיה נדפס, ולפי"ז אפילו אם כבר נדפס ספר כזה מדברים תמוהים אין לקרותו ולא לחזור ולהדפיסו, או עכ"פ ליישבו שלא יהיה תמוה, ואם א"א ליישב עפ"י הלכה אז אין חסרון להכחישו ולומר שאינו מדויק, כי כן התנהגו הצדיקים הקודמים, והדריכו גם אותנו לעשות כן, ובפרט דבאותן מקומות שהיו דבוקים מאד ברבם ודיברו מזה כל היום וכל הלילה וכל עסקם היה רק בזה ממילא הטבע מחייבת ששלטה שם הדמיון בכל תקפה, ובפרט בחסידות ברסלב שלא היה להם מנהיג יחידי, רק בכל דור היה להם כמה משפיעים שכל אחד הדפיס ביאורים וליקוטים משלו כפי הבנתו, ולא כל אחד יש לו כח הבחנה ודעת מכרעת, אפילו אם הוא עובד ה' ובעל מדריגה, ואין חסרון דעת סתירה לצדקות כידוע, על כן בודאי צריך בדיקה בכל דבר.

עד כאן דברי פתיחה

פרק א

לא רצה הרה"ק מברסלב לבטל מצות תשובה

א) כ' בחיי מוהר"ן (רכה) שהרה"ק ר"נ מברעסלב הבטיח שמי שיהיה על קברו ויתן פרוטה לצדקה בעבורו ויאמר תיקון הכללי יוציאנו מגיהנום בפיאות ראשו אפילו אם יהיה האדם איך שיהיה רק יקבל על עצמו שלא לשוב לאולתו, וכמובן שאין הדברים כאשר מבינים הפתאים שאפילו אם יעשה כל עבירות שבעולם לא יענש, ודי בהליכה לקבר בלי תשובה, (והגם שכ' במפורש דצריך לקבל ע"ע עזיבת החטא יש מקום לטעות דהרי יש עוד תנאי תשובה דהיינו חרטה וידידי וגו' ובפנים נכתב בקיצור ונשמט משם וצ"ל וכו' להורות גם על שאר התנאים, וכ"כ באשר בנחל אידיש רלג, וראיה דהא השמיט גם מה דאמר שהצדקה יתנו לטובת נשמתו כמ"ש שם המעתיק ר"נ מטשהרין, א"כ אולי השמיט גם דהיינו אם יהיה לו זכות) דהלא האמונה בשכר ועונש הוא א' מהי"ג עיקרים ומי שאינו מאמין בזה אינו בגדר ישראל, ועכצ"ל שכשם שאין אנו מבינים היאך יש להנשמה פיאות דהיינו באיזה זכות תלוי שיהיה הנשמה בבחינה זו שייקרא עליה שיש לה פיאות רוחניים, וכן למה יוציאנו ע"י הפיאות דוקא, כמו"כ עיקר המימרא אינו כפשוטו (ע"ד לאו תרוצי קמתרצת לה), אלא הכונה הוא שיהיה לו הה"ק לעזר וסעד אם יהיה לו איזה זכותים בצירוף תשובתו, ומתאמרא משמיה דגדול א' שאמר ע"ז שמי שלא יהיה ראוי יסירו ממנו הפיאות לפני הכנסו לגיהנם, וכמבואר בצל"ח (ברכות טו:) דמה שאמרו דצדיקים בפטירתם מעלין נשמת קרוביהם מגיהנם הוא רק אם כבר נזדכך עונותיהם בעונשי גיהנם, אך אין להם כח לעלות מעצמם מגיהנם ע"ד אין חבוש מתיר עצמו וצריכין לסיוע הצדיק, אבל לא בלי תנאי התשובה וז"פ, וגם אין הכונה דוקא על ראש השנה רק פע"א בכל ימי חייו, ויש חסידי ברעסלעוו שהיה דעתם דבראש השנה אין ענין לנסוע דוקא לאומאן, רק שיתקבצו בכל מקום ויתפללו ביחד (וכמבואר להלן פרק ג).

ב) וראוי להסביר מ"ש מוהר"ן בענין שיוציא מגיהנם ע"י הפיאות, וידוע שדברי הה"ק מוהר"ן סתומין מאד בכל מקום וטמון בו סודות עמוקים, (וכמו שרואין בחוש מהסיפורי מעשיות שלו ומשאר דיבורים שלו), ואף שזה אמת שהפסוקים כינו גם להקב"ה בלשון יד ופה וכיו"ב לשבר את האוזן, אבל כיון שהה"ק נקט לשון שאינו רגיל שלא מצינו במק"א להוציא ע"י הפיאות, מוכח להדיא שכאן טמון איזה ענין שאין אנו מבינים, וא"כ יתכן מאד שאם נדע הפירוש יודע לנו שההוצאה מגיהנם הוא דוקא אם יהיה האדם בבחינה כזה שראוי שייאמר עליו שיש לו פיאות המורה על ענין נשגב כידוע, וזה כונת האדם גדול שאמר שמי שאינו ראוי לזה יסירו ממנו הפיאות שאם ח"ו לא

יהיה בבחינה זו שרומז עליו מצות פיאות לא יזכה לזה, וזה פשוט (והמסלפים מתעקשים לומר שאין בזה שום כונה, ומה דנקט להוציא ע"י הפיאות אין הכונה על הפיאות דוקא, וה"ה בידו ובאזנו, ולדבריהם מוהר"ן דיבר שלא בדיקדוק א"כ המה המזלזלים בדבריו).

ג) וכל האומר הקב"ה ותרן יוותרו חייו (ב"ק נ.), מדה כנגד מדה לפי שעושה העולם הפקר שיכולין לחטוא ואין כלום כמש"ש רש"י, ודי בהליכה על קבר ואמירת עשרה קאפיטל תהלים וחסל, וע"כ ח"ו חייו נעשין הפקר, וע"י שם יש"ש דאפילו אומר כן על עבירה אחת כך הוא, ובמסלת ישרים (פ"ד) כ' דאף דאמרו ברא מזכה אבא היינו להאריך אף ולהקל באמתלא של יסורים קלים ומקבלין את המועט כמרוכה או כיו"ב באופן שאין מדת הדין מוכחשת ויכולה להסכים לזה, אבל פשוט שצריך חשבון מיוחד על כל מעשה עבירה, וע"י נפש החיים (א, יב) הטעם שא"א במציאות לוותר על עבירה, (וע"י עיון יעקב ב"ק נ.), ובכל אופן הרי כל הסגולות (ואפילו אמירת י"ג מדות שברית כרותה להם) אם לא יקבל עליו תנאי התשובה הרי זה כטובל ושרץ בידו דאפילו כל מימות שבעולם אין מטהרין אותו א"כ יותר ממה שהיה להם לדבר מהקבר היה להם לפרט עניני התשובה ותנאיה וחשיבותה, ולפרסם קונטרסים על זה, ולהדגיש בהדגשה יתירה שזהו העיקר שבעיקרים, וכל הסגולות אינם אלא כטפלים להעיקר.

לינצל בזכות הצדיק

ד) ובודאי מצינו דהדבקים לצדיק ניצולין בזכות הצדיק וכמו בלוט שניצול בזכות אברהם (עי' רבינו בחיי וירא) אבל זהו רק להאריך אף, אבל ודאי בסוף יצטרך ליתן דין וחשבון על כל מעשיו, וכמ"ש בדרך ה' לרמח"ל (ח"ב פ"ג אות ח) דק מי שיגיעו מעשיו שבהתלותו בצדיק יוכל ליהנות מהשלימות שהגיע אליה הצדיק יזכה ליכנס בכלל השלימות ע"ש, ור"ל הדביקות שלו לצדיק בצירוף מעשיו הטובים (ויש רוצים לפרש שיגיעו מעשיו פירושו זה המעשה שדבק להצדיק, וזה אינו דא"כ תיבות יגיעו מעשיו מיותרין לגמרי), ולכל אלה לא מצינו שגם דביקות לצדיק שכבר מת יועיל רק מסברא דגדולים צדיקים במיתתם, אבל היאך יהיה דביקות זה בהליכה לקבר, וכי איזה שייכות יש לו עם הצדיק במה שהולך על קברו (כשאינו יודע סוד התדבקות רוחא וריחו ואינו ראויה לזה), הלא גם בחיים חיותו לא כל ההולך אצל בית הצדיק נקרא דבקות בו, אלא ע"י ששומע תורתו ומתנהג בהדרכתו, א"כ בשלמא בחיים חיותו יש עדיפות לשמוע מפיו מללמוד בספרו וע"כ הולך אל הצדיק אבל לאחר מותו דביקות היחידי הוא ע"י הלימוד בספרו והתנהגות על פיו, ולא ע"י הליכה לקברו.

ה) ואף שיש ענין התקשרות לצדיקים אין זה אומר דמי שרוצה להיות לו שייכות לר' נחמן יצטרך לנסוע לקברו, הלא התקשרות היותר גדול לצדיק הוא ע"י לימוד בספרו יותר מהשתטחות על קברו כמבואר בישמח לב על מס' שבת, והליכה לקברים אף שיש בה ענין י"א שלא נעשה כלל לאנשים פשוטים דאדרבה מזיק להם ביותר כמבואר במג"א הל' תענית בשם אריז"ל, ובעל הגאולה ועל התמורה.

ו) וככתוב במס' גיהנם דיש אנשים התלויין בחוטמיהן ויש ברגליהם וכו', הרי לך להדיא שיש בחינות שונות בזה, דכל דברי רז"ל אינם פיטפופי דברים בעלמא, ולמה הוא כן שא' תלוי בחוטמו וא' ברגליו, לפי שהכל תלוי באופן החטא ופגם האדם, וא"כ גם כשכ' מוהר"ן שיוציאנו בפיאותיו מדבר מאדם שלא הגיע עדיין פגמו עד כדי כך שאין לו פיאות, אבל אם ח"ו לא יהיה לו פיאות מזה לא דיבר.

טובה בעולם העליון

ז) ואף שיש כמה ראיות דצדיק יכול לעשות טובה בעולם העליון להקיל צער הגיהנם ולמהר תיקונו, אף שאין אתנו יודע עד היכן הדברים מגיעין, וכמו דוד שהעלה את אבשלום מגיהנם (שמואל ב, יט), ומוהר"ן אמר שגם לו יש כח זה להעלות אדם מגיהנם בדיבור בעלמא ולהכניסו לג"ע (חיי מוהר"ן רח"צ), אבל כל זה הוא בעולם העליון, והוא ע"ד יש קונה עולמו בשעה אחת, אבל כאן בעולם המעשה אם יעשה אדם מה שלבו חפץ ויאמר אני סומך על הצדיק זהו כפירה באמונת שכר ועונש, אמנם גם בדוד ואבשלום אינו כ"כ דבר פשוט, ע"י בגמ' (סוטה י: תוד"ה דקרב) דפלוגתא הוא אי דוד העלה אותו לג"ע או רק העלהו מגיהנם, וע"ש (תוד"ה דאייתיה) שכתבו דאבשלום

שאני משום דמת במיתה משונה וזה היה כפרתו, אבל בלא"ה אבא לא מציל ברא, אמנם לתי' שני שם דתוס' תפלה מועיל לכ"א כ"ז שאינו עו"ז.

ח) ואין הצדיק מבטל מצות תשובה, אלא אותן המפרסמים רק חצי דבריו, שצריך לילך על קברו, ומפתים ומגרים בגירוי נורא בחורים צעירים נגד דעת הורים ומורים, בכל מיני אופנים ופיתויים לנסוע לקברים בלי שידגישו חלק העיקרי שצריך להרבות בכל תנאי התשובה, ושאינן מצות תשובה תלוי בהליכה על קברי צדיקים, אלו הם המבטלים מצות תשובה על חשבון הצדיק, ומובן שאין הכונה על אותן ההולכים לקבר הצדיק וביחד עם זה עושים תשובה, ויודעים שההליכה שם אינו אלא הכשר לתשובה, מי יתן והיה כל עם ה' נביאים, אבל למעשה אינו כן לגמרי, כאשר שמעתי מעסקנים יודעי דבר שהמצב באומאן אצל כמה בחורים איום ונורא, ומ"מ הלואי שישתנה לטובה ואהיה טועה בדבר וכולנו נשוב בתשובה, וכל דבריי אינם אלא להוציא מלב הטועים, ואם אין כאן טועים אז לא אמרתי כלום, אבל זה ברור שהליכה לקבר נגד דעת הורים ומורים (וכ"ש אם מצערים אותם ובוועטים בהם בשביל זה), אין להליכה זו שום שויות ואין לו שום תיקון, והצדיק אינו מסייע לאיש כזה שבועט באבותיו ורבותיו, לפי שהם יש להם סייעתא דשמיא בחינוך בניהם ותלמידם, ואם הם מכירים וחושבים שאינו טוב לו כך עושים מן השמים ומסכימים עמהם שלא יהיה לו מזה שום טובה, וזה ברור בהחלט, וקל וחומר הוא אם מוהרנ"ת אמר שלא היה נוסע בלי תעודת מסע, אף שלא היה סכנה בדבר (כ"כ בשארית יצחק לרי"צ ברייטער) הרי הנסיעה נגד דעת הורים ומורים גרע פי כמה מנסיעה בלי תעודת מסע.

ט) ויש ב' סוגי אנשים ההולכים לאומאן יש שכונתם רצויה והם רוצים לשוב בתשובה שלימה, ומחמת שהם דבוקים לזה הצדיק ולומדים ספריו יש להם הרגש לילך דוקא שם, ובפרט שביקש שיבאו על קברו והבטיח שיעשה טובה, אבל יש סוג אנשים שני שהולכים בשרירות לבם ומכסים פשעיהם במה שנוסעים לאומאן, ואין עושים שום ממשות לשפר מעשיהם ע"י יגיעה ברמב"ם הל' תשובה ובשע"ת לרבינו יונה ושאר ספרי מוסר, שמוהר"ן היה מוחל להם שלא יבאו על קברו, וא' כותב אלי שבוכים שם בדמעות על הקבר, ואני אומר שזה נקרא 'הוא בוכה כביבער', כי תשובה שהוא חיוב ומצות עשה, אין לו שייכות עם בכיה ועם הליכה על הקבר, ומה שיש הבטחה לינצל מגיהנם לא מצינו בשום מקום ברז"ל ובפוסקים חיוב או מצוה לינצל מגיהנם ולא חיוב לילך על קבר, ואינו רק איזה ענין, ואין שום אדם בעולם אחר חתימת השו"ע שיוכל להטיל חיובים חדשות על הכלל ישראל, וזהו לאו דוקא באומאן רק ה"ה במירון וליזענסק, והרי לפני כמה שנים כשראו גדולי ירושלים הקילקול היוצא ממה שהולכים למירון גזרו שלא ילכו וכמה שנים לא הלכו היראים למירון, והרי חזקיהו המלך כתת נחש הנחשת שעשה משה רבינו עפ"י ציווי ה' כיון שיצא מזה קילקול והודו לו חכמים, והחת"ס (חולין ו'): כתב דאף דבימי לא היה קילקול מזה, דביערו הע"ז, ואדרבה היה קידוש השם להשאירו ויזכרו נפלאות ה', מ"מ חשש שמא יחזור הדבר לקילקולו, וספק חילול השם חמיר מודאי קידוש ה', וברלב"ג (מלכים) מפרש דכל דבר שנעשה לתועלת אפילו על ידי משה רבינו עפ"י ה', אם רואין קילקול יוצא מזה צריך לבטלו, וכי יש קילקול גדול מזה, שתחת מה שהיה ידוע עד עכשיו שכל בחור צריך לשמוע דעת הוריו ומוריו, נפתה עכשיו להמסיתים שצריך לנסוע לאומאן ולעזוב בית הוריו נגד דעתם, ולהיות טרוד בזה כמה שבועות עם ביטול תורה לקבץ מעות עבור הנסיעה ועבור הדפסת ספרי ברסלב, ולעשות מזה חיוב גדול כ"כ שלא שמענו ולא ראינו מעולם.

עושים עיקר מסגולות יותר משמירת כל התורה

י) ומה שהקשו ממה שאמרו על העונה יהא שמיה רבא שקורעין לו גזר דינו (וכן ענינים אחרים מרז"ל המסוגלים לכפרת עונות) ולא אמרו שמלבד זה צריך לקיים תנאי התשובה, התיירוץ על זה הוא דאין הכי נמי שאם היה אחד מדפיס קונטרסים ועושה תעמולה גדולה מאלו המאמרים, באופן שהיה מתקבל הרושם כאילו זהו הכל, והיה מדברים מזה ביותר הגזמה ממה שמדברים מדברים יסודיים, היה צריך לכתוב גם אז שזהו לא הכל, יש לנו תורה שלימה וא"א לחסר ממנה כלום אפילו לא קוץ א' לא מתושב"כ ולא מתושבע"פ, אין הליכה לקברות מחפה על כל

התרי"ג מצות, לא ולא, (כשם שאין האדם יכול לילך בשרירות לבו ולסמוך על מה שיענה איש"ר בכל כחו), עיקר הריכוז צריך להדגיש על שמירת תורה ומצות כראוי, ובזה צריך להפליג בכל מיני לשונות של גודל החיוב, ועל השמחה עצומה שצריך להיות ע"י קריאת שמע בזמנה וברהמ"ז בסידור ובכונה מלה במלה, וברכת הנהנין במתינות, ובלימוד התורה בהתמדה ובהבנה וחזרה עד שזוכרים כל התורה, ובמניעה מעבירות ולעמוד בנסיון, בזה צריך לשמוח ועל זה צריך לצפות כל השנה, ולא לשמוח כל השנה במה שהלכו על קברו ולצפות להליכה לקבר בראש השנה הבא.

יא) ומוהר"ן עצמו כותב (ליקוטי מוהר"ן קנג) דקבלת פני הרב ע"י התלמיד א"א רק אם יש להתלמיד אנפין נהירין בבחינת מראה מלוטשת כלבנה, אבל אם הוא משוקע בתאות ממון וכיו"ב או שהוא עזות פנים, אינו יכול להתראות עם הרב, ועל כן כל אלו שמעזיזין פניהם וכותבים בחריפות על כותב קונטרס הזה, לפי שאינו מסכים לכל הטיפשות שלהם, בודאי אינם זוכין לקבלת פני הרב בנוסעם לאומאן וכל טירחתם לשוא.

דרך ברסלב אינו באלומות

יב) ותדעו נאמנה כי התנהגותם של אנשי ברסלב כהיום, להשמיץ ולבזות ולהחרים בכל מיני לחץ וטעראר כל מי שמרביב עוז לכתוב אחרת ממה שהם חושבים ואומרים, הוא לגמרי להיפוך מדרך מוהר"ן ומוהרנ"ת, שלא היה זה דרכם כלל, ואדרבה הרבו לדבר מזה שלא לענות אפילו להרודפים אותם, והיה מוהרנ"ת מרבה להזהיר שלא להתהפך להיות מנודף לרודף, אף שהיה כמ"פ ממש בסכנה מהרודפים הוא ואנשיו, ואצ"ל שלא היה בכעס על מי שאומר שיטה אחרת ממנו, כי א"א לחייב את כל א' להחזיק כדברי חבירו ולאיים עליו שלא יאמר דעתו, כאשר עושים היום אותן אנשים דמתקריין שלא בצדק ברסלבר, ובמה הם ברסלבר כשמתנהגים להיפוך מכל דרכי ברסלב ומסתפקים בהליכה לאומאן או בעוד איזה ענינים, אין זה ברסלב רק אנשים ריקים ופוחזים שאבאבניקעס המתכססים בטלית שכולה תכלת ואומרים ראו נא ברסלבר אני וע"כ הותר לי הכל, ומבזים ומשמיצים שם ברסלב, (וכ"כ אשר בנחל ד' רפז).

פרק ב

ההפרש בין חיוב או מנהג או ענין

ויש אומרים דכיון שאנו רחוקים מדרכי התיקון גם אחר התשובה, על כן אנו צריכים לנסוע לקבר, הנה חסר כאן יסוד גדול שצריך לידע כל בר ישראל כאשר אבאר:

א) יש לנו תורה שלימה של תרי"ג מצות, וז' דרבנן, ותקנות דרבנן, ומנהגים שנתפשטו בכל ישראל, מנהגים מיוחדים שנהגו כל קהילה או עיר לעצמם, ויש 'ענינים' שאף אם יש בהם דברים רמים ונשגבים ורמזים ומובא בפוסקים ואין לזלזל בזה, מ"מ אינו חיוב ממש, וכמו השחזת הסכין בע"ש ומנהג כפרות ותשליך ואמירת קרבנות לפני התפלה, גם יש ענינים שאינו מובא בפוסקים רק שנהגו כן במקצת מקומות כמו נתינת לחיים אחר קידוש לבנה, או ללבוש בגדי שבת אצל הכפרות בערב יום כפור (סקווער), או קריאת משנה תורה בליל הוש"ר דוקא בס"ת, או שלא לומר תחנון בשחרית שלאחר קידוש לבנה (קארלין), או שלא לומר תחנון בע"ש (סאטמאר זידיטשוב) שאף אם יש בזה סודות וענינים גבוהים מאד סוף סוף אינם חיוביים, ואין שום פירוש לעורר ולדרוש במקומות שלא נהגו כך שיתחילו לנהוג כן.

ב) עוד יש ענינים שאינם מנהגים, אבל עושים אותם לעורר את עצמם בתיקון המעשים והירהור תשובה, ולמנוע מחטא, או לעורר כונת התפלה כמו תפלה בקול רם ובניענוע הגוף ובהמחאת כפיים, ועל זה לא שייך ליתן כלל, כי יש מי שמפריע לו אם מתפלל בקול רעש ויכול לכוין יותר כשמתפלל בקול רגיל, ויש צדיקים שהיו מקפידים שלא ימחאו בכפיים, ועכשיו נתבונן אם יבא אחד מקהלת סקווער להנהיג בכל העולם המנהג ללבוש בגדי שבת אצל הכפרות, וידפיס ספרים רבים עם רמזים וגיימטריאות עם מעשיות ועובדות כמה אנשים היה להם עי"ז ישועה, וכי זה יחייב את אחד לעשות כן, ומה יהיה אם ישלח צירים ושלוחים בכל הישיבות לפתות הבחורים שיעשו כן, הלא יזרקוהו משם ויחשבוהו לשוטה.

ג) וכמו כן ממש בזה, יש מי שמתעורר לתשובה ע"י לימוד בספר באר מים חיים היתכן שיבא אחד ויצעוק עליו או יתלוצץ ממנו למה אין אתה לומד תניא, ויבא השלישי ויאמר אני דוקא מתעורר ע"י לימוד נפש החיים, והרביעי יאמר אני מתעורר ע"י מסלת ישרים, ולמה ירצה האחד שכולם ילמדו את הספר שהוא מתעורר על ידו, ועל כרחך שאין כונתו לשם שמם אלא לבנות הפארטיי שלו שכולם ילמדו זה הספר שמתגדל בו זה הפארטיי ויתרבו מעמבערס לזה, ואסור לומר שמועה זו נאה יותר מזו.

יציאה מגיהנם אינו חיוב או מצוה

ד) וכן בהליכה לאומאן אם יאמר א' למה לי לנסוע לאומאן אני מרגיש יותר התעוררות על הציון במירון או להתפלל בביהמ"ד שאני רוצה בה וכיו"ב, יאמר לו השני הלא ר' שמעון לא הבטיח שיוציאו מגיהנם, והתשובה על זה הוא פשוט מאד, היכן יש חיוב בתורה ליצא מגיהנם, ואם יש חיוב הלא גם המדקדק בק"ש מצניץ לו גיהנם (ברכות טו:), ולמה אין עושין כ"כ פירסום מזה ולא מדפיסים ספרים וקונטרסים על ענין זה, ולא שולחים צירים בכל הישיבות לדבר אל בחורים צעירים שידקדקו מהיום והלאה בק"ש, וכן היה להם להדפיס ספרים בחשיבות וגדולת אמירת י"ג מדות שברית כרותה להם שאין חוזרות ריקם, עם פירושים והסברים ולהפיצם בכל העולם, וגם אודות חשיבות אמירת הקרבנות שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו שכ"ז שאומרים זאת מתכפר להם כמו ע"י קרבנות, עוד יש רשימה ארוכה בדרו"ל דברים המוציאים מגיהנם, ושום א' לא מדבר מזה, ובליקוטי מוהר"ן (א,לט ומ"ז) יש מאמר בענין שבירת תאות אכילה והעונשים הבאים ע"ז, ושאדם כזה רחוק מהאמת ויבא לבזיונות ועניות, ולמה לא מפליגים בזה בכל מיני לשונות ומדפיסים קונטרסים גדולים ועושים תעמולה בכל העולם מזה, לכה"פ כמו מהליכה לקבר, והתירוצן פשוט כי לזה אין הגוף מסכים.

כל הדרכים טובים בתנאי שמוביל לתכלית

ה) ואתן לך דוגמא יפה, יש ג' ניגונים ידועים על הפיוט קה אכסוף, ניגון קארלין המפורסם, וויזניץ, תולדות אהרן, וחסיד וויזניץ יש לו התעוררות גדול והשתפכות הנפש בשעה שמזמר קה אכסוף בניגון שלהם, ואינו יכול להבין בשום אופן היאך יכולים להתעורר ע"י הניגון של תולדות אהרן, שלדעתו זה הניגון מביא שינה על האדם המזמרו, וכי יש איזה הגיון שיתחיל להדפיס מודעות וקונטרסים לעורר את כל העולם שיזמרו מעתה את הניגון קה אכסוף בזמר וויזניץ דוקא, הלא החסיד מתולדות אהרן יאמר לעומתו לי יש התעוררות גדול דוקא מניגון של תו"א, ואינו מבין כלל היאך אפשר להתעורר מניגון וויזניץ שלדעתו אינו בגדר ניגון כלל, כיון שאינו רגיל בכך.

ו) והנמשל מובן, כל ספר יש לו אופן מיוחד היאך לדבר אל האדם ולעוררו, וכולם מובילים לדרך אחד לאהבה וליראה את ה' ולשמור תורה ומצות, יש מי שמתעורר באופן כזה ויש באופן אחר, יש ע"י הליכה לקברות, ויש שאינו מרגיש כלום מזה, ויותר מתעורר ע"י לימוד הספר כמ"ש המאור עינים (בישמח לב על מס' שבת) שלימוד ספר הצדיק הוא התדבקות יותר גדול בצדיק מהשתטחות על קברו, (וכ"כ בליקוטי הלכות תפלין ו, לג דלאו דוקא ע"י הסתכלות בצדיק זוכה לקדושת המחשבה רק גם ע"י הסתכלות והתבוננות בספה"ק, וכהיום שבכמה סוגי חסידות נמצאים אנשים שאינם מהוגנים שאין להתערב אתם ואפילו מהוגנים רובם באים לשם פארטיי, ודאי עדיף יותר ההסתכלות בספרים כמובן), יש מי שבא לביהמ"ד מצפון כי הוא דר בצפון ויש מגיע מן הדרום לפי שהוא דר בדרום, ולמה ירצה הדר בצפון שגם הדר בדרום יגיע לביהמ"ד מצפון הלא אצלו קל יותר להגיע מדרום, כל אחד מגיע לעבודת ה' לפום מאי דמשער בנפשו אחד ע"י אמירת תהלים וא' ע"י לימוד מוסר וא' ע"י התבוננות, וא' ע"י לימוד גמרא, הכל טוב ויפה, העיקר שיתעורר ויעשה מה שצריך, והדרך שהביאו לזה לא מעלה ולא מוריד.

לא נולדנו על האילן, אבותינו לא היו רועי בקר

ז) שמעתי מאחד שהיה פעם בביהמ"ד קאשוי בוויילאמסבורג ביו"ט ב' של שבועות שבין מנחה למעריב ישבו העולם ולמדו, ונכנסו שליחי הרבי המשיח מקרונהייטס, ודפקו על הבימה בשליחות רבם והתחילו לדרוש מאמר חסידות, והשתיקם הגה"צ מקאשוי זצ"ל וציוה אותם לירד מעל הבימה, ואמר שזה חוצפה ועזות נורא שיושבים כאן זקנים ותלמידי חכמים ולומדים ושולחים צעירים בני בלי דעת לומר מאמר חסידות, כאילו אנו צריכים ללמוד

מהם מה שלא יכולנו ללמוד מרבותינו ואבותינו, כמו כן בזה אנחנו לא נולדנו על האילן, יש לנו בחסדי ה' אבות וצדיקים שקיבלו דור אחר דור עד משה רבינו, ופתאום נופלים על ראשינו כל מיני קונטרסים וספרים עבי הכרס עד בלי שיעור להסביר לנו ולבנינו שאין לך דבר יותר גדול מזה מליך על קבר הצדיק, ומדברים מזה כל כך בלי הרף עד שמתקבל הרושם בלב הצעירים כאילו דבר זה הוא גדול מענינים חיוביים, ועל כן אנו מכריזים ואומרים אין אנו צריכים לכם ולא לתורתכם, יש לנו תורה שלימה, וכל אחד צריך להתנהג כאשר קיבל מרבותיו ואבותיו ולא לחדש דרכים חדשים שלא שערום אבותינו כי אז אין הדרך סלולה ולא בטוח, כי תורת ברסלב היום אין לו מנהיג מיוחד רק כל משפיע שיש לו כח הדיבור אומר כפי העולה על לבו, (כאשר רואין כמה דברים מוזרים שצצים ופורחים שם חדשים לבקרים, ויש המתודים בכל לילה עם ליקוטי מוהר"ן בידם שבזה נקרא שמתודה לפני הצדיק וכיו"ב הרבה), וכל ההנהגה אינו מקובל מדור דור איש מפי איש ומשתנה כפי ההבנה של החסידים שבכל מקום וזמן, והלואי שנקיים לכה"פ החצי ממה שקיבלנו, ואז נחשוב אם צריך לנו לרעות בשדות אחרות, ותחזיק נגד עיניך דברי רבינו החובת הלבבות (שער יחוד המעשה פ"ה) **אל תחשוד את אבותיך במה שמסרו לך מאופני טובותיך כי אין עצה שתעלה בדעתך שלא קדמוך לדעתה, ועמדו על כל מה שמביא מטוב ועד רע וכו' עי"ש** לשונו הזהב, יכולים להיות צדיק גדול מאד אף שלא היה מעולם על קבר של שום צדיק, ולא יתבעו ממנו בשמים כלל למה לא היה, כי אינו חיוב ולא מנהיג רק ענין בלבד, ולא כל הענינים צריך לעשות.

הכלל ישראל מורכב מכמה שכבות כל אחד יתעורר היאך שירצה ולא יעשה פירסום לצודד נפשות, אין שום ענין בזה, ולא מקבלים שכר על זה, ואם מסיתים נגד דעת הורים ומורים הוא עבירה גדולה, ועל כן כל אחד יזהיר לבניו להתרחק מאד מאלו המסיתים, ובכלל כל הענין לצודד נפשות ולהרבות אנשים לפארטיי שלו אינו מובן, וכי מה נפ"מ להקב"ה אם האדם מתעורר לעבודתו ע"י ליקוטי מוהר"ן או ע"י תניא ושומר אמונים או מאור עינים ויסוד העבודה.

פרק ג

בענין הליכה לאומאן לראש השנה

(א) מפורש בתוה"ק לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו, וארז"ל כל המוסיף גורע, ומ"מ מצינו דרז"ל הוסיפו ענינים מדרבנן וזה מותר כל שאין אומרים שהוא חיוב מדאורייתא, ומזמן חתימת התלמוד א"א לשום א' אפילו יהיה גובהו כגובה ארזים לחייב את הכלל ישראל בחיובים חדשות, כמבואר בבית יוסף (או"ח מו,ו) ואף הב"ח שם לא כתב רק בדבר שכבר נתפשט בכל ישראל דאין רשאים לבטלה משום מנהג שנהגו, חוץ ממה שעושים בכל דור גדרים ותקנות למשמרת שבזה מצוה לשמוע דברי חכמים אבל לא יותר מזה (כמ"ש בליקוה"ל נדרים ג), ובודאי אין איסור לנסוע לקברו של צדיק, וגם יש בזה איזה ענין, אך צריך כ"א לשקול בדעתו הפסד נגד שכרו בנוגע לביטול תורה ותפלה, ושלא יפריע לחינוך בניו אם לא יהיה עליהם השגחה יתירה בעת התפלה ועוד הרבה ענינים, ובחור שהוריו ורבותיו אין מסכימים שיסע אסור לו למרוד בדעתם, ולא לכופם שיסכימו.

והנסיעה ההמונית לאומאן בכל שנה אין לה מקור מוסמך מדברי הרה"ק, רק שתלמידו מוהרנ"ת (וכן אומר בשם שאר התלמידים הפרפראות לחכמה) (ימי מוהרנ"ת ח"א אות סז) כותב שאחר פטירתו של מוהר"ן נתיישב בדעתו להמשיך הקיבוץ של חסידי ברסלב באומאן מקום קבורתו של ר"נ, אף שלא צוה ע"ז לפני פטירתו, אבל י"ל ע"ז ראיות מדבריו היינו ממה שדיבר מזה בשנת פטירתו שיבאו אליו בחייו, ומזה הוציאו מסקנא שכונתו גם אלאחר חייו, ואינו מוכרח כיון דדברי מוהר"ן תמיד היו חתומים וסתומים וגם מוהרנ"ת עצמו כותב כמ"פ שלא היה מבין הרבה בדבריו, ואך שיש ענין של הליכה לקברי צדיקים אבל לא לעשות מזה חיוב, (בחי"מ שער כ' דמוהר"ן אמר על הדברי תורה שלו שכ' מוהרנ"ת שהוא סמוך להמכוון שלו, והיינו לא ממש מכוון).

הטפל נעשה עיקר והעיקר טפל

(ב) וכל המושג לעשות מזה עסק מרובה וחיוב גדול, ולהעמיד על זה יסוד חזק כאילו זהו מחייב ושקול כמו אחד מהתרי"ג מצות למשל כהנחת תפלין, ולדבר מזה בכל כך הפלגה, ולהדפיס ע"ז חיבורים גדולים, ושזה יהיה כל

התשוקה והבקשה מהשי"ת שיזכה להיות באומאן, ולהתפלל על החולה שיתרפא כדי שיוכל להיות באומאן, (לא מזכירין שיוכל להתפלל וללמוד בכל יום שזה אינו נחוץ כ"כ כמו להיות באומאן), ולהיות בעצבון וצער אם אינו יכול לילך לאומאן ולריב בשביל זה עם ההורים שחוששים לחיי הפקירות ע"י הנסיעה לשם, זהו דבר שלא נשמע ולא עולה על הדעת, וידוע שע"י שעושים מהטפל עיקר בהכרח נעשה העיקר טפל, (כי עיקרים חדשים מה שלא קבעה לנו תורתנו הקדושה, בהכרח מגרעים הישנות היסודיים, ועי' מ"ש החת"ס בתשובה להיש"מ דלכן אין לקבוע מילי דחסידותא להמון עם, וגם א"א לקבוע מילי דחסידות להלכה קבועה כי אז אינו כבר דבר הבא מן הלב רק כדבר קבע שצריך לעשות חובו וליפטר ממנה, וכמו ענין השיחה לפני קונו דאם עושין ממנו הלכה קבועה חק ולא יעבור בהכרח אינו דבר הבא מן הלב שזהו עיקר תכלית השיחה בלשון אידיש).

תחלה יעשו את מה שאמר בפירוש ואח"כ נדבר

ולא תקשה ממה שמוהרנ"ת עשה עסק גדול כ"כ מזה, כי כשתגמור עם שאר הענינים החיוביים והמוכרחים שביארם מוהרנ"ת בספריו, ועשה גם מהם עסק גדול, אז תתחיל לסבב את הראש עם הדברים שאינם חיוביים, יש רשימה ארוכה בספרי מוהרנ"ת מענינים חיוביים שהרבה אנשי ברסלב דהיום אין להם בזה שום עסק, ומה זה קפצו דוקא על ענין זה, ולא איכפת לנו מה שהם עושים, יעשו מה שירצו, אבל כיון שהם מפיצים זאת בכל העולם, ואין פוסקים מלהכות את הראש בזה, ויש קטני המוח מתפעלים ממה שנדפס שחור ע"ג לבן פעם אחר פעם, ההכרח יאלצוני לפרסם האמת כמו שהוא, ולא איכפת לנו בצעקותיהם וחרמיהם ואיסוריהם בכל כינוי דאית להו על קונטרס הזה, וכבר מכינים הם עכשיו כמה ספרים עבי הכרס נגד קונטרס הזה, מלא בדברי לעג וליצנות על אותן שאין כורעים ומשתחוים ומודים על כל מה שהם אומרים, ועיקר דבריהם אינו בענינים שכליים רק להעתיק גודל קדושת מוהר"ן ומוהרנ"ת, ובזה חושבים לסתום את פינו כאילו אנו צריכים להם כדי לידע שמוהר"ן ומוהרנ"ת היו צדיקים, ולבם אטום מלהבין שאין הם משיגים כלל מהו צדיק, וממילא אין דבריהם מתקבלים על לב יראי ה', אף שבכל כוחם מפעילים לחץ להשתיק את האמת, מ"מ אמת מארץ תצמח ותשמיע קולה, כל השמצות וגידופים שבעולם ושפיכת קיתון של שופכין לא יניעו את האמת מלהאמר, (ואף שהם מורים חצים ובליסטראות נגד כותב הקונטרס הזה, אין לתמוה על זה כל כך, דאינם אשמים בזה שנולדו עם מוח קטנטן, ושכל מכוון ומעוך, ולב אטום, ועינים סתומים, וזה דרך חסידים הכוזביים לעבור על כל עבירות שבין אדם לחבירו כדי להגן על הדמיונות שלהם, ואם יש צורך גם בין אדם למקום).

ויש אנשים שעוזבים את בניהם להפקר בלי השגחה לראש השנה בשביל הליכה לאומאן הנשמע טפשות כזה, הוא רוצה בתיקון ועושה סיכון, ואם יאמרו שגם בדורות הראשונים עשו כן, מאן יימר שזה שייך גם לאנשים שאין מתנהגים בשאר הדברים בדרכי ר' נחמן, ועוד בימים ההם לא היה כ"כ סכנה לעזוב הילדים בלבדם בלי אב המשגיח, וכ"ש העוזבים את בניהם אצל שכנים וידידים בכל השנה לילך למקומות הקדושים וכ"ש לטיולים ידעו כי טעות בידם, כי א"א לידע אם החברותא שם טובה ודי למשכיל בקיצור.

ויש לנו יותר מדאי הדרכות והנהגות מפורשות בדברי מוהר"ן שהם עיקרי ויסודי הדת המובנים לכל ומבוארים להדיא בתוה"ק ובשאר ספרי רז"ל, שעדיין לא עשינו אפילו אפס קצהו, ורוב הנוסעים לאומאן אין נזהרים בהם, ולמה נתחיל ונזחול לעשות דברים התמוהים דוקא, אין זה אלא חסרון דעת ועצלנות מטופשת, וזה דומה לההולך למקוה לטהר עצמו לפני התפלה, ולובש אזור רחב משום הכון, ואילו את התפלה עצמה הוא טוחן ובוлец כהרף עין ועוד חוטף באמצע שיחה מוטעמת, שאינו אלא חוכא ואטלולא, כמו החתן שהכין את כל החתונה והחופה ואת טבעת הקידושין שכח לקנות.

(ג) בחיי מוהר"ן (אות ריח) דקודם ר"ה האחרון דיבר מפטירתו ושאלוהו על מי עוזב אותם והשיב שיחזיקו עצמם יחד, ולא הזכיר כלום מראש השנה אומאן, אף שבאותו ריט כתב שבחיי רצה שיבאו אצלו, הרי א"צ ראייה חותכת יותר מזה שכונתו היה רק על ימי חייו, אמנם אמת שלא כן הבין מוהרנ"ת, אבל מה שאנשי ברסלב מדפיסים כמה קונטרסים וספרים להסביר בכל דרך אפשרית שזה היה רצון מוהר"ן אינו מוכרח כלל, וכשם שהרבה דברים של

מוהרנ"ת בהכרח מוגזמים או לא מדויקים או שנכתבו עפ"י סוד, א"כ אפשר שגם דבר זה הוא כאחד מהם, גם בליקו"מ (תנינא מ ועוד מקומות) ובליקוה"ל (נדרים ד אות ט וכ"ט ול"ב, ערלה ד, ח) מאריך להיות ר"ה אצל צדיק ולא מזכיר כלום מאומאן או לאחר מות הצדיק, משום שליקוה"ל כ' לכל העולם, ואצלם ל"ש אומאן רק כ"א ילך לצדיק שבמקומו, ועוד תראה דבר פלא שגם בשאר בספרי מוהרנ"ת שנדפס בחייו (שיחות הר"ן ושכחי הר"ן וליקוה"ל) לא כתב כלל מהליכה לאומאן אחר מותו, רק בחיי מוהר"ן (ועלים לתרופה במכתב פרטיים) שנדפס ל' שנה אחר פטירתו, ומזה תראה שלא היה בדעתו לפרסמו לכל העולם רק לאנ"ש, וזהו ראייה גדולה וחזקה.

לא נתקבל להלכה

ד) ולכן לא נתקבל להלכה ולמעשה אצל כל צדיקי הדורות (חוץ מעדת ברסלב) מ"ש מוהרנ"ת שחיוב לילך לאומאן, וכ"ש שלא צריך לשמוח בזה כל השנה, חצי הראשונה בעבור שזכה להיות באומאן בשנה העברה, וחצי השני בשביל שיזכה להיות באומאן בשנה הבאה, מחמת טענה גדולה שיש נגד זה, למה לי כל אלה וכי חסר לנו במה לשמוח הלא כתיב שמחו צדיקים בה', ובכל יום אומרים שלא עשני גוי ושמחים בזה, למה לא נשמח כל היום בשביל שמניח תפלין בכל יום וקורא ק"ש בכל יום ולומד תורה הקדושה שניתנה לנו במעמד הנבחר שהיה לכה"פ כ"כ קדוש כמו אומאן, ומבואר בראשונים שאומרים נותן התורה ל' הוה, כל יום מקבלין התורה מחדש כאילו עמדו עכשיו על הר סיני, ובקב הישר כ' שידמה בנפשו כאילו עומד עכשיו אצל מעמד הנבחר, וא"צ לנסוע בשביל זה למדבר סיני, וכמו"כ למה לא לדמות בנפשו שעומד אצל קבר הצדיק, דהא בלא"ה אינן מתפללין בר"ה על קברו ממש, וא"כ סדנא דארעא חד הוא כי בעולם העליון אין ריחוק המקום בא בחשבון כלל, וכנ"ל מישמח לב מהמאור עינים (למס' שבת), וכל היכא דמברכת לרחמנא מברכת חוץ בברהמ"ז דתלוי בקביעות מקום (ברכות ג): ואף דתפלתו של אדם מקובלת יותר בביהכנ"ס, אבל היכן מצינו דקדושת קבר הצדיק עדיף מקדושת ביהכנ"ס.

ה) בחיי מוהר"ן (קצו) 'מפי השמועה' שמוהר"ן אמר לפני פטירתו אני רוצה לישאר ביניכם ותבאו על קברי, ולא הזכיר כלום מראש השנה.

אומאן לאו דוקא

ו) עלים לתרופה (תלח) כל מה שהוא יותר גרוע צריך לשמוח יותר דאע"פ שהוא כ"כ גרוע מ"מ זוכה להיות על ר"ה באומאן, ותימה למה לא אמר זוכה לעבוד את השי"ת ולומר שלא עשני גוי, ונראה ליישב דמירי מאדם שאינו יכול לשמח עצמו בשום דבר, ויודע דע"י הליכתו לאומאן בר"ה יתעורר וישוב בתשובה ע"י התעוררות קיבוץ עובדי ה' המתפללים בכונה, אבל פשוט שהוא לאו דוקא דאה"נ ה"ה אם ימצא קיבוץ והתעוררות בכל מקום בעולם ג"כ צריך לשמוח, ואומאן לאו דוקא אלא דמדבר לאותן האנשים שאצלם הקיבוץ של עובדי ה' הוא באומאן, דאומאן לאו גזיה"כ הוא ואם אין מטיבים מעשיהם בשביל הנסיעה לשם למה נוסעים, (ועיי"ש מכתב קן קנא דמאחל לבנו שיהיה לו רפואה ממחלתו כדי שיוכל לבוא לאומאן בר"ה, ולא אמר בשביל שיוכל ללמוד ולהתפלל, אולי ידע שרק ע"י ביאתו לאומאן בין הקיבוץ של יראי ה' יתחזק ויתעורר לתפלה ועבודה).

ז) עלים לתרופה (רמח) מה שאנו מכינים עצמינו להיות על ר"ה במקום גניזתו הקדושה זאת נחמתנו בענינו וישיש לבנו עכ"ד, פלאי פלאות מעמידין כל התורה כולה מן הצד, ומעמידין כל השמחה על דבר שאין לו שום מקור ושורש ויסוד, ואיזה תמונה יוצא מזה, שאין ריוח והנאה ושמחה משום מצוה שבעולם כמו מלהיות בר"ה באומאן, היעלה על הדעת, ועכ"ח שמוהרנ"ת לעצמו הי"ל איזה ענין גדול בזה מה שלא שייך לסתם אנשים, א"נ לפי שידע דע"י הקיבוץ ההוא מתעוררים כולם לעבודת ה' ולשמירת התורה בכל השנה, ולא היה לו אז מקום אחר להתקבץ כולם יחד רק ע"י אמצעי זה שבאין לקברו של מוהר"ן בזה היה לו כח להמשיך עולם, אבל לסתם אנשים צריך קודם להחיות עצמו בענינים חיוביים בקר"ש ערב ובוקר והנחת תפלין ותפלה וברהמ"ז ולימוד התורה ולא בהליכה לקבר.

ח) עלים לתרופה (מכתב תלה) מתחלת חודש אלול כבר צריך להתחיל לברך במחשבה שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה של ראש השנה שבו נזכה להתוועד יחד, ורק בזה אני מחיה את עצמי וכו' שכבר עברה השנה והגיע הזמן

שנוכל להתועד בר"ה על ציון הקדוש, (ונראה טעמו לפי שבימיו היה זה הקיבוץ היחיד של עובדי ה' בדרך מוהר"ן ועי"ז היו מתעוררים לעבודת ה' בכל השנה, אבל אם אין המציאות כן אין שום פירוש לנסוע, ורואים היום שהרבה מהנוסעים לאומאן אין עבודת ה' שלהם בכל השנה יותר טוב מחבריהם שלא נסעו, ואצל הרבה מהם הוא חלש מאד, א"כ מה בצע בנסיעתם).

במה תלוי הגאולה

(ט) ובמקום א' ראיתי בספרי ברסלב שבזה תלוי הגאולה אם ילכו לאומאן ואילו בתולדות יעקב יוסף כ' בשם בעש"ט שאריכות הגלות הוא לפי שאין מכונין באהבה רבה, (ע"ד דאיתא בנדרים פא על שלא בירכו בתורה תחלה) ובסקווער מקובל מאלהיו שאמר למאור עינים שאם יגמרו תהלים לפני התפלה בש"ק בבוקר יבא משיח, והה"ק מקאריץ אמר שהגאולה תלוי בחוט השערה ופי' מרן מ'סאטמאר ז"ל דהיינו שערות מגולות של נשים, והקדוש ר' ייבי אמר דאריכות הגלות הוא מחמת שיחה בביהכנ"ס, וכן כל חסידות וקבוצה יש לו מימרות אחרות במה תלוי ביאת הגואל, ובדברי רז"ל ומדרשים נאמרים עוד הרבה סיבות שונות לאריכות הגלות, ואם נעשה ליקוט מכולם יתגלה התמצית שכל עבירה מאריך הגלות וכל מצוה מביא הגאולה, וכן כל חסידות יש לו מימרא מרבי שלהם שאמר מיין פייאריל וועט טליען ביז משיח וועט קומען, והשוטה חושב שזה סותר את זה ושיש אלפי שיטות בזה, והאמת בזה הוא דמר דמר דמר ומר דמר ודא ולא פליגי וכאשר אבאר.

(י) כל צדיק היה לו מדה וענין מיוחד שהיה עובד עליה, ועפ"י רוב בכל תקופה על ענין אחר, ובזה הענין שעסק היה מעמיד הכל על זה כי הוא ע"ד מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, וכבר מצינו בגמ' (סוף מכות) בא חבוקק והעמיד על אחת, כי כל התורה כולה קשור זה בזה חבל בחבל נימא בנימא, כל מצוה כלול מתרי"ג מצות, וכיון שהדורות נחלשים (כמ"ש רש"י סוף מכות) דא"א להעמיד על כל המצות בפעם אחת ע"כ העמידו על א' או על שתיים ענינים, בתקוה שזה ימשוך ויגרור כל שאר המצות התלויין בה, וא"כ אין שום פירוש לומר שבאמת זה הענין הוא עולה על כולנה, כי זה תלוי בכל אדם ובכל צדיק לפי מה שנמשך לו עפ"י שורש נשמתו, וכ"ש בדברים שאינן מחוייבין עפ"י ש"ס ופוסקים.

(יא) וא"כ כשם שהליכה לאומאן יכול להביא הגאולה אם ע"י הליכתו לשם יעשה תשובה באמת וישנה כל התנהגותו לטובה, כמו כן וכל שכן שע"י שמירת שבת בדיקדוק או ע"י ברכת המזון בכונה אם יחזיק בה וזה יביאנו לתיקון כל מעשיו, ג"כ יביא הגאולה, וזה ברור ופשוט ולא יפלפל על זה רק מי שאין לו מח בקדקדו.

(יב) מוהרנ"ת (שיחות הר"ן ריד, חיי מוהר"ן תו, ימי מוהרנ"ת אות לה) מביא שכמה פעמים ציוה מוהר"ן לאנשים שלא יבאו אצלו לר"ה אם היה להם מניעות, והזהירם שלא ימסרו נפשם על כך, והבין מוהרנ"ת שאע"פ שאמר להם כן לא היה להם לשמוע או שלא היה להם לשאול כיון שמוהר"ן היה מצטער על שלא היו אצלו בר"ה, ואינו מוכרח כי הוא השערה בעלמא מחסיד דבוק מאד ברבו, (חסיד ברסלב מתרגזים מאד על פיסקא זו, כי חושבים שהוא בזיון ולבם אטום מלהבין דאדרבה שבח גדול הוא, דמי שהוא דבוק מאד ברבו ורוצה לחזק דבריו בהכרח מגזם כמ"ש רש"י ביצה ד:), ובשיחות הר"ן מביא ג"כ זאת ומדגיש ב"פ שלא שמע ממנו בעצמו רק בשמו, וגם אינו מדבר מלבוא אליו לר"ה רק שאמר זאת לגבי עשיית דבר של מסירת נפש בשביל השי"ת.

כמה הערות בספר פרפראות לחכמה

(ג) כתב בפרפראות לחכמה (מהר"ן מטשהרין ח"ב מאמר ה, וכן בח"א מאמר סא) דמוהר"ן לא אמר בפירוש שיבאו אליו אחר פטירתו, כי מה שדיבר מענין הקיבוץ רב עם תלמידיו בראש השנה לפי פשוטו אין זה אלא בחיים חיותו, רק הפרפראות לחכמה כותב ונלע"ד דרומז ג"כ על הקיבוץ גם אחר הסתלקותו, הרי דאין זה אלא השערה בעלמא מחסיד דבוק לרבו שמצוי שיגזם גם במה שלא אמר מוהר"ן בפירוש, וכן מוהרנ"ת כותב (חיי"מ תו) שלמד כן מדבריו, אבל מלשון מוהר"ן שמביא שם לפני זה אינו מבואר מזה שום דיבור, ובימי מוהרנ"ת (אחר סדר פטירתו) כותב דלפני פטירתו לא ציוה מוהר"ן כלום רק שהיה לו למוהרנ"ת ראיות מבוארות ממה שאמר בחיים חיותו שצריכים להתקבץ על ר"ה באומאן, (ואחר זה כותב שאירע כמה פעמים שלא הבין היטב דברי מוהר"ן, כי

היו דבריו סתומים ולא מפורשות), גם בפרפראות לחכמה שם כותב דעיקר הקיבוץ הוא בשביל לבא ולהתפלל על קברו בער"ה, דהא בראש השנה עצמו אין הולכין אל הקבר, ועל ער"ה ליכא שום רמז ורמיזא ממוהר"ן שיבאו אליו אפילו בחיים חיותו, ומה שמתפללין בראש השנה בעיר אומאן (לא על קברו) מזה גם כן לא דיבר מוהר"ן מאומה, ומהיכי תיתי שזה נקרא שבאו אליו על ראש השנה, אמנם א"צ להיות חכם גדול להבין דהאמת הוא כמבואר להדיא בפרפראות לחכמה (ח"א סי' סא) דמוהרנ"ת רצה בכל לבו שיתקיים הקיבוץ של אנ"ש עובדי ה', וראה שדרך היותר מובחר שיתקיים הוא כשיתקבצו באומאן לר"ה, שאז יתקיימו שניהם יחד הן שיהיו על קברו בער"ה שזהו מצד הבטחתו לעשות טובה למי שיבא על קברו ויאמר העשרה קאפיטל, ואגב יקיימו גם המנהג שנהגו כמה אנשים לילך על קברי צדיקים בער"ה (ומובא במפרשי שו"ע תקפא שזה אין לו שייכות עם אומאן דוקא), והן שיתקבצו להתפלל ביחד על ראש השנה וזהו מצד מה שהבין רצונו של מוהר"ן שגם אחר פטירתו יתקבצו ולדעת מוהרנ"ת יש ענין שיהיה בעיר אומאן שאינו רחוק מקברו של מוהר"ן, (ולחיות על קברו בכל שנה לא רק פע"א בחייו, ולקיים המנהג להתפלל אצל קבר הצדיק בער"ה דוקא באומאן, כ"ז הוא הוספת מוהרנ"ת מדעת עצמו, ומש"ש בפרפראות דבליקו"מ א,רטו איתא דהצדיק עוסק בתיקון נפשות לאחר מותו להבאים על קברו, המעיין שם יראה דלא מדבר רק מענין המתקת הדינים ע"י קירוב גרים מאומה"ע שלזה נקבר משה מול פעור, אבל אין לזה שייכות עם מה שהצדיק עושה טובה למקושרים אליו ע"י לימוד בספריו והתנהגות בדרכי לימודו, שזה ההתקשרות הוא גם בלי הליכה על הקבר כמובן, וכע"ז תמצא עירוב פרשיות במ"ש ליקו"מ י-ג דע"י שהצדיק מגלה אלקותו ית' בעולם מכירים גם הגוים באלקותו, ובמשיבת נפש אות ב מפרש זה על מה שהצדיק מקרב רחוקים לעבודת ה'), ומ"ש הפרפראות (ב,ה) מדעת עצמו דבהסתכלות על ציון הצדיק מקיימין והיו ענין רואות את מוריך, וכששומעין הצעקות והבכיות על קברו שומעין קולו של מוהר"ן, צ"ב מנ"ל לכתוב כן מהשערה בעלמא בלי מקור, (ובהכרח צ"ל דהוא ראה ושמע, ומחמת ענותנותו ותמימותו חשב שכ"א רואה ושומע), וגם מש"ש בענין שמתקבצין אליו על ראש השנה אחר פטירתו משום דגדולים צדיקים במיתתן יותר מחייהם, צ"ב דא"כ יתפללו על קברו גם בראש השנה כיון דעדיין חי הוא, ובהכרח לומר דיש בזה בחינות ואין יכולין לזוז מהפשוט דעפ"י התורה יש לו דין מת וכהנים אסורין לילך אצל קברו, א"כ מנ"ל שיש ענין לבוא בעיר שנקבר שמה על ראש השנה בפרט שאין בזה שום רמז ממוהר"ן, ובהכרח שכל מה שכתב שם הוא מחמת שהאבהה מקלקלת את השורה על כן גיזם והגדיש את המדה, וזה אינו ח"ו שום בזיון עליו כי אדרבה זהו שבחו לראות היאך היה דבוק כ"כ במוהר"ן עד שלא היה יכול להתאפק מלגזם, (ע' חולין צ: שדיברו חכמים בלשון הבאי וידוע כי הה"ק מאפטא היה אומר לפעמים גוזמאות ואמר שהוא עפ"י הסוד מ"ש בגמ' גוזמא קתני, וגם בחיי מוהר"ן תפז ס"ל דמותו לומר על הנהגה מסוימת של צדיקים שהם שוגין בדבר זה ואין זה בזיון), וכמ"ש שם הפרפראות לחכמה בעצמו כי הענין לילך לאומאן על ראש השנה נראה כשגנון ממש וא"א להשיב על זה תשובה נוצחת רק הענין הוא כל חד כפום דמשער בליביה ומרגיש גודל קדושת הענין, וא"כ מי שאינו מרגיש גודל קדושת הענין, ואינו מתקדש בהליכתו שם רק הולך להשליך שם עונותיו נראה כמו עמי הארצים החושבין שהולכין לתשליך כדי להשליך כל עונותיו לים, ולוקחים תרנגול כדי ליתן על ראשו כל עונותיו, ובה נמחק הכל ואינו מצרף לזה שום התעוררות ושינוי מעשים, ככה ממש הוא ההולך לאומאן ואין עושה כלום לשנות מעשיו, והרוצה לשוב יכול לעשות זאת בכל מקום, והתפלה שלו חשובה מאד בכל מקום שיש קיבוץ של יראים ושלימים ותלוי רק במה שמתפללים בכונה ושבירת הלב לפני המקום, ואין צריך בשביל זה לילך לאומאן, ואם יש חשש של התחברות לאנשים ריקים אז אסור להניח את הצעירים לילך לאומאן אם לא שיש להורים השגחה מעולה עליהם ע"י מי שממונה על ידם, (ובכלל לא שייך לגזור חיוב על מי שאבותיו לא נהגו כן).

ומה שמפליא הפרפראות כוחו של מוהר"ן שעדיין כ"כ שנים אחר פטירתו כ"כ אנשים הולכים על קברו, אינו כ"כ תימא לפי ריבוי הכוחות העצומות שעבד מוהרנ"ת ע"ז ובעלים לתרופה שהוא מספר מועט ממכתביו מחזק ומאמץ אנשים בכל מין לשון שיבואו והרבה לדרוש בכל מקום אודות זה, וכן תלמידיו ותלמידיו מרבים להדפיס ספרים אודות זה, ואילו צדיקים אחרים שאין מי שידרוש כ"כ בעדם, ואעפ"כ יש נסיעה גדולה לקברם, וכן בתפארת

שלמה (ליקוטים) מפליא דכ"כ שנים אחרי פטירת הגה"ק ר"ר אלימלך ויש כ"כ משיכה אחריו, (כידוע שהתפא"ש היה דבוק בו מאד), ואין הכונה ח"ו לבטל במאומה קדושת מוהר"ן, אבל אין להתפעל מהתפעלות גשמיות של ריבוי אנשים וכיו"ב, שכ"ז אינו בא בחשבון למי שהוא בר דעת, ורואים מעשים בכל יום גם בשאר ענינים כשרוצים לעשות מצב ופירסום, לוקחים אנשים שיודעים היאך למשוך לב המון אנשים ועושים אסיפות גדולות וקיבוץ אנשים בריבואות.

(יד) ובליקוטי מוהר"ן (תנינא ה) כשמדבר מקיבוץ בר"ה הרב עם תלמידים, לא משמע שמדבר גם אחר מותו דהא אדרבה מסביר שבחינת הסתלקות משה הוא בחייו כשמסתלק ממנו המוחין שהיה לו מקודם ונשאר רק הרושם שגם זה הוא טובה, וזה"פ מתוקה שנת העובד ואינו מפרש כפשוטו דהיינו אחר פטירתו, וע"כ תמוה מה שהבין בפרפראות (א,סא) דמ"ש בליקו"מ (א,ריא) על הזוה"ק ויקח משה את עצמות יוסף עמו דמגיעין להזדככות המוח ע"י הצדיק, היינו לאחר פטירתו, וזה אינו מוכרח דלפי המשך דבריו שם נראה הכונה דעצמות יוסף מתפרש על עצמותו של יוסף דהוא בחי' צדיק, ועוד דיוסף נקרא עצמות גם בחייו כמבואר בגמ'.

קדושת ארץ ישראל

(טו) ובליקוטי מוהר"ן (א,מד) כותב דע"י שמתפלל בכונה מתדבק באוירא דא"י כאילו הוא שם, א"כ כמו"כ ע"י לימוד ספר הצדיק מתדבק בו וכאילו הוא במקום קברו וא"צ לטרוח לנסוע על קברו ולבלבל דעתו כי מי שאין לו קשר עם הצדיק ע"י ספרו ממילא אין לו כלום ממה שהולך על קברו, ולפימ"ש בכוכבי אור בשם מוהרנ"ת (ע' קנה) דקדושת ארץ ישראל נמשך מאומאן (ולפי"ז צע"ג למה אין לנו מצות ישוב אומאן כמו שיש מצות ישוב א"י), ולפימ"ש בליקוטי הלכות (חובל בחבירו הלכה ג) דעיקר ר"ה הוא לתקן פגם כבוד המלכות שע"י החטאים, וא"י הוא עיקר מלכות הקב"ה, ועיקר התגלות המלכות בר"ה שנאמר בו עיני ה' אלקים בה מראשית השנה, (וכ"כ בליקוה"ל ביהכ"נ ה-כג עיקר ר"ה הוא להמשיך קדושת א"י, ועי"ש עוד אותיות ל-לז דיש עצה יותר קלה להמשיך קדושת א"י ע"י זהירות בנט"י לסעודה, ובליקוטי הלכות תפלין ה,כד כ' דגם ע"י תפלין זוכין לאותה קדושה של א"י וראש השנה) א"כ גם בא"י או אפילו בחו"ל ע"י נט"י או תפלין יכולין להמשיך קדושת אומאן וא"י, וזהו דלא כאיזהו שוטים המחלקים בין יהודי א"י דא"צ לנסוע ויהודי חו"ל צריכין לנסוע, ולפימ"ש במהרש"א (מגילה) דכל הבתי כנסיות יש בהם קדושת א"י א"כ גם בתי כנסיות שבכל העולם יכולין להמשיך שם קדושת אומאן, וידוע מ"ש הלבושי מרדכי דיכולין לקיים יישוב א"י גם בענגלאנד לפימ"ש חת"ס דנסיך שבים המבואר בגמ' גיטין היינו ענגלאנד, וזה עדיף יותר מקברי צדיקים דשם יכולין להמשיך בר"ה גופא לא רק ער"ה, ועוד דבליקוטי הלכות (הנ"ל) מבואר דבכל קברי צדיקים יש קדושת א"י וא"כ למה צריך לנסוע דוקא לאומאן, כשאפשר ליצא הרמז הזה בכל קבר של צדיק, (והיעלה על הדעת דמשום רמזים חלושים כאלו יטרחו כל הטירחא הזאת מה שאין מטריחין עבור גופי תורה, האין זה קטנות וילדות), ובליקוטי מוהר"ן (מ) כ' דאם היה האדם מאמין באמונה שלימה שיכול הקב"ה להזמין לו כל צרכו לא היה נוסע שום נסיעה, וא"כ ה"ה ברוחניות יאמין בה' שיכול להזמין לו כל צרכו במקום שהוא ובמקומו אם מתדבק בתורה ותפלה ובספרי מוסר וצדיקים, וכ"כ בשארית ישראל (קיד, מר') מתתיהו ברזסקי) דתיקון ר"ה אפשר להמשיך גם מא"י וא"צ דוקא אומאן, ולפימ"ש ה"ה בחו"ל.

ובספר המדות (ערך ארץ ישראל אות ז, וליקו"מ ב,מ) כ' דמי שהיה אצל צדיק האמיתי בראש השנה בהכרח שבכל מקום שמסתכל נעשה שם אוירא דארץ ישראל, וכיון שאנחנו רואים הרוב הנוסעים לאומאן אינו נעשה אויר דארץ ישראל בכל מקום שמסתכלים, בהכרח צ"ל שלא היה כונתו בהליכה לצדיק על ראש השנה על אחר מותו, או דכיון שאינם ראויים לזה אין מקבלים פני הרב בהיותם שם, וכל הליכתם לשוא.

וכ"ש שא"א לקבל מ"ש ר"ש הורוויץ (בהקדמה לציון המצוינת) ור' אברהם בר"ן (בתפלותיו תפלה ו' הובא בהאמת והשלום אהבו ענף ד' אות ב) דמקום קבורת מוהר"ן קדוש יותר מקדושת קודש הקדשים, ולא עוד אלא שכל העיר אומאן א"א לקרותו ודאי חוץ לארץ.

קיבוץ נפשות וריבוי הבתים

(טז) א' מהעמודים החזקים שעליה בונים מגדלים ומבצרים, הוא תורה האחרונה שאמר הרה"ק בר"ה האחרון של ימי חייו (ליקוטי מוהר"ן תנינא ח אות ו, ליקוה"ל פריה ורביה ה"ה) ששם כתב דבכל קיבוץ של ישראל כל מה שנתקבצין ונתרביין ביותר נפשות ישראל ביחד מתרבה יותר בית התפלה (ר"ל כח התפלה עי"ש), והם מפרשים זאת על הקיבוץ באומאן (עלים לתרופה רסז), אבל המעיין יראה דמפורש שם בדבריו 'במקום שדירים שם יהודים, כשניתוסף עליהם עוד שכן מישאל נתרבה ונתגדל התפלה' הרי מפורש שם מכל מקום שישראל דרים שם ויש שם מניין ואח"כ מתרבה ע"י דיירים חדשים אז ברוב עם הדרת מלך, וכדכתיב במקלות ברכו את ה', ושיטת ר' יוסי הגלילי (ברכות פ"ז) הוא דלפי רוב העם מתרבה הברכה, ואדרבה מתורה ההוא שהיה בראש השנה האחרון לימי חייו מבואר שלא כתב כלל שיבאו אצלו, ולא דיבר מעצמו כלום רק בדרך כלל מכל ישראל ומכל הצדיקים, וכן בליקוטי הלכות (ביהכ"נ ו-כג) אף שכותב שעיקר הקיבוץ הוא בר"ה לפי שהשופר מקבץ נדחי ישראל, כ' בסתמא מכל בתי כנסיות ולא הזכיר כלום מאומאן, מבואר מזה שהקיבוץ בר"ה אין לו שייכות עם אומאן, ובליקוטי תפלות (ב,ח) מרבה לדבר מראש השנה ואינו מזכיר כלום מאומאן.

(יז) ומעתה בואו חשבון ונוכחה, מה כל הרעש הזה, ולמה כועסים כל כך כשאומרים האמת הברור. א[ן] מוהר"ן לא אמר בפירוש שיבאו אליו אחר פטירתו, רק מוהרנ"ת כותב (חיי"מ תו) שלמד כן מדבריו, ומלשון מוהר"ן שמביא שם לפני זה אינו מבואר כן.

ב[ן] מוהרנ"ת בעצמו כ' שמוהר"ן אמר ששום א' אינו מבין דיבוריו ואפי' מוהרנ"ת אינו מבין רק מעט, והיה מוהרנ"ת אומר כמ"פ שאין לו שום השגה בדבריו, (ועי' חיי"מ עו, תסח).

למי דיברו מוהר"ן ומוהרנ"ת

ג[ן] אפילו לפי מה שמוהרנ"ת הבין כן מדבריו, שרצה שיבאו לאומאן גם אחר פטירתו, אינו מוכרח שכונת מוהר"ן היה גם לאותן שלא הכירו אותו, ומה גם לאותן שאינן מקושרים אליו בתהנהגות והליכה בהדרכתיו רק באמירת תיקון הכללי, דבחיי מוהר"ן (תג) מבואר שגם בחייו לא צויה להיות אצלו על ר"ה אלא **למי שסר אל משמעתו ומקורב אליו**, כי אף אם אמירת העשרה קאפיטל והבטחה לעשות טובה לבאים על קברו היה לדורות, אבל לבוא לאומאן בר"ה אין גילוי דעת ממנו שהוא לדורות עולם, רק מוהרנ"ת מחמת רוב התדבקותו ברבו רצה להמשיך זאת לדורות וגם עשה מזה חיוב גדול כדי לחזק הקיבוץ.

א"א לקבוע חיובים חדשים

ואפילו אי נימא כהטועים דמוהרנ"ת דיבר לכל העולם ולכל הדורות, אבל למעשה אי אפשר לחדש חיוב חדש מה שלא נזכר בשום א' מהפוסקים ולא משום א' מתלמידי הר"ר בער ותלמידי תלמידי שהיו בחייו של מוהר"ן וגם אחרי הסתלקותו, וא"א לקבל דעת יחיד אפילו אם כגובה ארזים גבהו כל שלא הסכימו לזה רוב גדולי הדור, (והה"ק מ'סקווער אמר למרן מ'סאטמאר שאליהו הנביא נתגלה לזקינו המאור עינים שהגאולה תלוי במה שיאמרו תהלים בשבת בבוקר לפני התפלה, וענה לו מרן הלא אליהו היה עייל ונפיק גם אצל שאר צדיקים והיתכן שלא גילה זאת לשום צדיק רק להמאור עינים, וע"כ לא רצה לקבלו, ומ"ש בליקוה"ל נדרים ג,ד דבכל דור נעשים 'מצות חדשות דרבנן' הוא ט"ס וצ"ל גדרים וסייגים שמתקנים גדולי הדור), וזה כלל גדול בתורה דא"א לקבוע תקנה או מנהג חדש בישראל לא בתורת חיוב ואפילו לא בתורת ענין, אם לא עלה על דעת גאוני וצדיקים המפורסמים בישראל שמפיהם אנו חיים ומימיהם אנו שותים, ומה שבאים אנשים בני בלי דעת ומפצים דעת יחיד בתעמולה גדולה, ולא עוד אלא שמפעילים לחץ על כל מי שאומר שאין דרך זה מקובל אצלינו, הוא עזות נורא וחוצפה גדולה, כל מה שאנו צריכים לעשות הגידו לו אבותינו ורבותינו, ומה שלא אמרו לנו אין אנו רוצים ולא רשאים לקבל, יש לנו דרך סלולה, וצאי לך בעקבי הצאן.

יש חילוק בין דברי הרב או דברי התלמיד

יח) ואף אי מוהרנ"ת היה גדול וקדוש מאד, אינו מוכרח שכל מה שהבין בדעת מוהר"ן ממשמעות דבריו זה היה באמת דעתו, ויש נפ"מ גדול בזה אפילו בגמ' דמצינו כמה פעמים שנסתפק על מימרא שאמר אמורא בשם רבו, אי

בפירוש שמיע לך או מכללא, ושואל ואי מכללא מאי, ומשני משום דאי מכללא יש לדחות כך וכך, הרי דאפילו בהאמוראים יש נפ"מ גדול אם הצדיק אמר בפירוש או רק דנשמע כן מדבריו דאז יכולין לפלפל בזה.

יט) ואין לומר דכיון דמוהר"ן הסמיך את מוהרנ"ת למנהיג אחריו א"א לפלפל בהבנתו את דברי מוהר"ן, גם זה אינו ברור כ"כ דמבואר בפרפראות לחכמה (א,סא) שהזקנים המקורבים למוהר"ן לא קיבלו את מוהרנ"ת למנהיג וממשיך דרכו של מוהר"ן, רק בני הנעורים, אמנם בסי' ו' סותר לזה שמביא מאביו שזקני התלמידים של מוהר"ן הבינו מרמיזות מוהר"ן שנותן סמיכה למוהרנ"ת, עכ"פ לא היה הענין ברור ומוכרח כ"כ שהרי למעשה לא קיבלוהו כאשר העיד הפרפראות (סא) ולפני פטירתו לא דיבר מזה, וגם כותב (שם וכן בח"א מאמר ו') שלא הסמיך מוהר"ן את ר' נתן למנהיג וממשיך דרכו רק שכן הבינו 'קצת' מאנ"ש ממה שאמר תורה על הענין של משה ויהושע דהיינו רבי ותלמיד, שבזה היה כונתו להסמיך את ר' נתן שיהיה ממשיך דרכו כיהושע לגבי משה, וא"כ שאר זקנים המקורבים שלא קיבלוהו לא הבינו כן, דמהיכי תיתי נימא כן דמה שדיבר ממה ויהושע אין בזה שום רמז להסמיך את ר' נתן, דאלמלי כן היה מיוחד ע"ז ב' עדים ואומר בפירוש כאשר עשה עם העשרה קאפיטל שרצה לפרסמו, ואין ממנין מנהיג על העדה בסתר וברמז, אדרבה מגלין דעת בפירוש כדי שיתקיים הדבר בלי מחלוקת, (והרי הגילוי של ה' קאפיטל על קברו שהוא בריח התיכון של ברסלב וגילה זאת בסוף ימיו, לא רצה לגלות למוהרנ"ת רק לב' אנשים אחרים שמוהרנ"ת שמע מהם, הרי שלא הוא היה המוסמך היחיד), ובחיי מוהר"ן (בהשמטות לסי' שכג) כ' דמוהר"ן אמר שקשה לו לקרב את מוהרנ"ת כיון שהוא בעל מחשבות דזהו א' מכ"ד דברים המעכבים את התשובה (רמב"ם פ"ד מהל' תשובה) ואף שזה היה בתחלת התקרבותו אבל עכ"פ לא החזיק אותו להיות גדול, או אולי אין זה כפשוטו.

לשונות הפלגה וגוזמא שנאמרו לשעתן ואינו כפשוטו

כ) ואני מעתיק איזה לשונות של הפלגה שכ' מוהרנ"ת בהליכה לראש השנה לאומאן שודאי אינם כפשוטו ולא מתקבלים על הלב, ותירוץ א' על כל הדברים הללו הוא שכל דברי מוהרנ"ת הם מאד עפ"י נסתור דא"א להבינם כפשוטו, וצריך נגר ובר נגר דליפרקיניה, (כמ"ש בהקדמתו לליקוה"ל) ולא כל שוטה וכסיל יכול ללמדו כאוות נפשו, ואם נאמר שהוא כפשוטו הרי הוא דיעה יחידאה נגד דעת כל גדולי ישראל ופוסקי כל דור ודור, ואין שייך להנהיג את הכלל ישראל אלא ע"י הרוב של גדולי ישראל היראים ומתנהגים בכל דבר כפי שקיבלנו איש מפי איש עד מתן תורה, ולא שייך להתחכם ולעשות תורה חדשה.

כא) בעלים לתרופה (קכד) מסיים המכתב תזכה לנסוע מהרה על ציון הקדוש באומאן, ולא שמענו שום צדיק שבסיום הדברי מוסר שלו יאמר לשון כזה רק סיימו כולם ונזכה במהרה לביאת גואל צדק בב"א.

כב) בעלים לתרופה (רס, וכע"ז במכתב קטז) כתב דכל השנה צריך לשמוח שמחה כפולה א' על מה שהיה ראש השנה באומאן והב' במה שמקוה להיות על ראש השנה הבא, וכותב שזהו כל נחמתו ומגמתו לזכות אחרים שיהיו כולם על ראש השנה באומאן, ובזה נגיל ונשיש תמיד, ומובן לכל בר דעת כי הדברים אינם כפשוטם כלל, כי בכל הפסוקים ובכל התורה לא מצינו שצריך לגיל ולשיש על דבר שלא מצינו בזה שום חיוב.

עולה על כולנה

כג) עלים לתרופה (סי' יד) להיות עכ"פ פ"א בשנה באומאן אשר זאת היא 'העולה על כולנה' היינו יותר מקביעות עתים לתורה שמדבר לפני זה, ופשיטא שזה דעת יחיד ודעת שאר רבבות הצדיקים לא היה כן כי אלמלי זה היאך אפשר שכל הצדיקים שהיו בעולם משנת תקע"א והלאה בכל ספריהם ובכל ההנהגות שלהם לא כתבו ולא דיברו מענין זה אף תיבה אחת שצריך ליסע לאומאן, והרי זה גדול יותר מכל שאר דברים, ואם הזהירו על דברים קטנים וקלים היאך לא הזהירו על דבר גדול כזה, ובפרט הצדיקים שדרו בקירוב מקום והיו יכולים להגיע שם בקלות, וכן מה שכתב בחיי מוהר"ן (תו, וקכו) דאמר בחיי 'שאין לך דבר גדול מזה' מלהיות אצלו על ר"ה, אין הכונה כהבנת הפתאים דזה גדול מכל שאר מצות שבתורה הס מלהזכיר, אלא שאצלו אין יכולין לפעול ישועה וכיו"ב יותר מבראש השנה, וגם בעלים לתרופה הנ"ל שכתב שזה עולה על כולנה לא הזכיר כלום מנסיעה לראש השנה רק

פע"א בשנה ולא הזכיר מתי יהיה זה, משמע דהעולה על כולנה לא שייך דוקא בראש השנה, (ובפרט מה שכתב במק"א להפקיר פרנסתו בשביל נסיעה לאומאן ומשבח מלמד א' שהפקיר את המלומדות שלו בשביל שיוכל ליסע למוהר"ן על שבועות, הוא בניגוד למ"ש בחיי"מ תקא ותקב שכ"א צ"ל לו פרנסה ואינו יודע היאך אומרים ואל תצריכנו לידי מתנת בו"ד אם הוא מקבל צדקה, ובהכרח דמ"ש העולה על כולנה הוא לאו דוקא, דהא בליקוטי מוהר"ן (תנינא כה) כ' דמעלת התבודדות הוא עולה על כולנה, הרי לך דכל דבר שהיה נראה לו בעת ההוא תועלת לעבודת ה' אמר על זה שהוא עולה כולנה, והכונה הוא שאם יאחזו עצמם בדבר זה יכול להיות כמדריגה לעלות למעלה שלאחריה וכן הלאה, נמצא שמדריגה התחתונה הוא הגורמת לבוא למדריגה העליונה ולעלות על כולנה, ולא דוקא אומאן ולא דוקא התבודדות אלא כל אמצעי שאדם משתמש בה לעלות למדריגה שלאחריה יהיה מה שיהיה נקראת בלשונו 'הוא העולה על כולנה'.

ויש חסידי ברסלב מפרשים דמ"ש שאומאן הוא העולה על כולנה, היינו לפי שזה מביאו לשמירת כל התורה והמצוות ע"י שמתקרב למוהר"ן, ומוהר"ן מעלה נשמתו ומקדשו, יותר מכל שאר הפעולות שבעולם, שבני אדם עושים לעבוד את הקב"ה, אבל זה אינו כי שמירת התורה והמצוות תלוי בבחירת האדם דוקא ומה שהולכים לצדיקים חיים (כי למתים אין מקור מוסמך שהם מקדשים את האדם), אינו אלא לאיזה מין סיוע ועזר, לראות מהם דוגמא והדרכה ועצה והשראת קדושתם, וזה אפשר בכמה אופנים יש מי שמתעורר ע"י התבוננות ויש ע"י ספרי מוסר, אבל ודאי אין ביטוח כזה שהליכה אל צדיק מעלהו ומקדשו, כי זה תלוי בעבודת האדם עצמו וביגיעתו, ואין 'שארט קאטס' לחסידי ברסלב יותר מלכל העולם כולו, זה שטות והבל.

כד' בעלים לתרופה מקדיש הרבה דפים לענין זה שצריך להודות ולהלל להקב"ה בכל יום בפה מלא על נס נפלא כזה שיודע ממוהר"ן ושנוסע על ראש השנה לאומאן, ולהיות נמנה בין אנ"ש ברסלב, והשוטה יכול להבין מזה כאילו מי שנמנה על חסידי הה"ק מלובלין או השר שלום מבעלז או הה"ק מרימאנאו או הבני יששכר או הה"ק מראפשיץ וכו' וכו' א"צ להודות, וזה גאווה ושקר, כל א' צריך להודות אך מוהר"ן דיבר לאנשים שלו, אבל ה"ה לכל צדיק וצדיק וה"ה בזמנינו מי שהיה דבוק להה"ק מ'סאטמאר או להה"ק מ'סקולען, פאפא, שארמאש, הרה"צ ר' צבי מאיר זילבערבערג, או ר' יעקב מאיר שכטר וכו' וכו' דור ודור ושופטיו, אמנם לכאורה יוצאין חובת הודאה זו במה שמברכין בכל יום בשמחה גדולה ועצומה שלא עשני גוי, וגם אשר בחר בנו מכל העמים וכן באהבת עולם וקרבנותנו מלכנו וכו' ובברכת השיבנו וקרבנו מלכנו לעבודתך, שבזה נכלל כל דבר המקרבו להשי"ת, כי כל הענין של התקרבות לצדיק אינו מטרה בפני עצמו רק היכי תימצא היאך לבוא להתקרב להשי"ת, א"כ עיקר הדגוש והכונה צריך להתרכז במה שנתקרבנו להשי"ת, ובזה נכלל כל המכשירים שהביאנו לזה, וזה דרך יותר קל ורצוי כי אם נוסף דברים חדשים בהכרח יוגרע מתפלות המחוייבות למהר בהם כדי שיספיק לומר כל התפלות חדשות, ואם נשים עיקר הדגוש על הצדיק יהיה הצדיק המטרה והתכלית, והקב"ה אינו אלא האמצעי להתקרב אל הצדיק, כאשר כן הוא באמת אצל כמה מצעירי החסידות היום.

כה) ומוהר"ן עצמו כותב במקום אחר (שיחות הר"ן רסז, ליקוה"ל בכור בהמה טהורה, ג-ט) דא"א להוציא שום דין להלכה אפילו לחומרא רק עפ"י דרז"ל והפוסקים, ולא עפ"י סוד וקבלה, וכ"כ בחיי מוהר"ן (קצד, תפד) בגנות התאווה להוציא דין או הנהגה חדשה, שיש יצה"ר מיוחד על זה, ובכללי הפסק ידוע דכשפוסק כותב דבר שהוא מובן ומתאים עם שאר פוסקים, ובמקום אחר כותב היפוך שאר הפוסקים וגם לשונו סתום אין נוהגין אלא כדבריו הגלויים, וה"ה בזה שהנהגה לעשות חיוב ודבר גדול כזה מהליכה לאומאן נתחדש בעוד שהיו בחיים כל רבותינו הקדושים שמשנת תקע"א ואילך, שרוח ה' נוססה בקרבם והיו בעלי רוח הקודש גלויים, ולא היה שום דבר שלא נתגלה להם ע"ד סוד ה' ליראיו, לא מצינו לא בספריהם ולא בהנהגותיהם בכתב או בע"פ שיש איזה ענין לנסוע בכלל לאומאן וכ"ש לא על ראש השנה, והיחיד שהמציא דבר זה היה מוהר"ן בלבד וכל חסידי ותלמידי ברסלב שכותבים מזה הוא ממה שקיבלו ממוהר"ן, ואפילו אם היה המוהר"ן גדול וקדוש מאד, מובן מעצמו שאין בדבריו כלום נגד כל הני קדושי עליון, שלדעתם אין בזה שום חיוב מדלא ציוו לתלמידיהם על כך, ואפילו הרה"ק

ר"ש מזעליכאורו שהיה לו הערצה לס' ליקוטי מוהר"ן לא נסע לאומאן לר"ה, וא"כ מה כל הרעש שעושים עם הנסיעה לאומאן, מי שירצה לנסוע יסע אבל למה רוצה לפתות אחרים לעשות כן.

הקדוש מוהרנ"ת כותב שהאומר שיש חיוב לכ"א לילך לאומאן הוא טומאת עמלק

בליקוטי הלכות (יבום ג, טז) כ' דבכל דור שולח השי"ת חכמים שיפסקו כפי הדור, וצריך להאמין בהם ולא לנטות מדבריהם, וזהו עיקר תיקון העולם וחטא עה"ד, וע"כ פורץ גדר ישכנו נחש שגרם לחטא עה"ד, וע"ז נאמר מלחמה לה' בעמלק היינו הכופרים באמונת חכמים שבכל דור עכ"ל, ועכשיו מי פתי יסור הנה שגם בזמנינו יש חיוב לילך לאומאן כשכל חכמי הדור וגדולי התורה (בדור זה ובדור העבר) לא סבירא להו הכי, דאין שום א' מהם שיאמר לתלמידיו לעשות כן, וגם לא עושה כן בעצמו, אף שיש הפצה גדולה מהם על זה בכל מיני תחבולות להטות דעת הגדולים לזה לא אהני להו מידי, והם מורדים ברבם שלא לשמוע לדבריו בליקוטי הלכות, כי בהפקירא ניהא להו, (ולא תשאל הלא מוהרנ"ת עצמו כותב שיש חיוב לילך לאומאן, ידוע מכללי הפסק שכשיש סתירה בדברי מחבר הולכין אחר מה שכתב והדפיס לרבים, וכמו"כ הליקוטי הלכות הדפיס בעצמו והיה דעתו לפרסמו משא"כ החיוב לילך לאומאן לא הדפיס, ועוד דאינו סתירה כי מ"ש שיש חיוב היה רק להמקבלים ממנו ותלמידיו, לא לפתות אחרים).

(כו) אכתוב מה שסיפר לי חסיד נלהב חשוב מברסלב שהוא היה כבר בבחרותו בא"י ועלה בדעתו לנסוע לאומאן ואז היה סכנה כרוכה בזה, וכתב לו הרה"ח ר' יצחק ברייטער ממשפיעי ברעסלעוו (וכעת נדפס בשארית יצחק) שלא יהיו לעשות כן, כי אפילו מוהרנ"ת אמר שאם לא היה לו תעודת נסיעה לא היה נוסע לאומאן אף שאז לא היה סכנה בזה (וכ"כ בטובות זכרונות ע' לח), וכתב לו דכיון שהיה פע"א בחייו באומאן כבר יכול להמשיך קדושת הצדיק בכל מקום, והראה לי חסיד הנ"ל תורה אחרת ממוהר"ן (א, מד) שע"י נסיעה ממדינה למדינה יש בילבול הדעת וע"כ אין טוב לנסוע אפילו למקום הצדיק, והוא אמר לי שעיקר מטרת מוהרנ"ת היה על הקיבוץ, רק בזמנו היה מקום המוכשר לזה אומאן בצירוף שיכולו להשתטח שם על קברו וכנ"ל, ואף שהיה עז רצונו לנסוע לאומאן אבל היכא דא"א א"צ להרעיש עולמות ע"ז, ואף שהוא היה לו מסירות נפש גדול על זה, אבל למעשה לעת זקנותו הסכים החסיד החשוב הנ"ל לדברי ר' יצחק ברייטער שא"צ לעשות מעשים משונים בשביל זה, ועכשיו נתבונן אם ר' נתן לא היה נוסע בלי תעודת מסע אף שלא היה סכנה, הרי מה שמפתים את הצעירים לנסוע בלי הסכמה מאביהם, גרע פי כמה מליסע בלי תעודת מסע, ומה גם שתכסיס שלהם הוא לבא באלומות לומר לאביהם אני אברח ממך, ואביו מזדעזע ומפחד שיאבד את בנו, ואומר אמן בע"כ, והרי הסכנה כהיום לשלוח צעיר למרחקים הוא פי כמה מליסע בלי תעודת מסע, ולבות האבות מתפלצים ואין יודעים עם מי מתחבר בנם, ועם מי יש לו שייכות, והרוצה לכסות האמת רוצה להכחיש השמש בצהרים שכמה בחורים נתרגלו ע"י הנסיעה להתם למה שלא היו יכולים לעשות בבית אביהם.

(כז) בשיח שרפי קודש הובא במגיד שיחות (קנד) בשם ר' נחמן מטרולטשין שהורה לא' שאירע לו לעשות ברית מילה לבנו בראש השנה שימסור המילה בשליחות לאחר, והוא יסע לאומאן, כי בתורה נאמר ומל ה"א את לבבך ואת לבב זרעך, הרי דלבבך קודם ללב זרעך, וכמה תשובות בדבר א' הוא מצוה חיובית עוברת על האב, וכ' מהר"ם אלשקר (יח) בשם הגאונים דברכת להכניסו בבריתו של א"א אינו על המילה, רק על הכנסתו לברית ומסירתו של האב למוהל, ועי"ש מלשון הירושלמי, וא"כ הוי מצוה עוברת המוטל עליו ולמה לא יחוייב לבטל נסיעה לאומאן שאינה חיובית בשביל זה, והרי אפילו מצוה חיובית של לימוד התורה נדחית מפני מצוה עוברת, ונקרא א"א ליעשות ע"י אחרים כיון דעיקר מצוה על האב, ועי' שו"ע (או"ח לח) דכל העוסק במצוה פטור מן המצוה אפילו חיובית, (ב) עו"ק וכי אב העומד על מילת בנו ונחשב לו כהקרבן קרבן, ואליהו הנביא מופיע לברית ונמחלו כל עונותיו של בעל הברית (כמבואר במדרש המובא באגד"פ) אינו חשוב כנסיעה לאומאן, (ג) ידוע פי' הרה"ק מבעלז דאב העומד ורואה ששופך דם במילת בנו מגלה בזה שהיה שמח גם במילת עצמו אף שנימול כשעדיין לא היה

בדעתו, וידוע דמילת בשר ערלה הוא גם מילת ערלת הלב, נמצא דבמילת בנו נגמר מילת עצמו א"כ הרי הוא מילת לבבו ולא רק מילת בנו.

כח) בעלים לתרופה (רפח) מבואר שכל הנסיעה לאומאן הוא המצאה שלו, שכותב 'אני יודע בבירור שאני צריך לנסוע שם בכל עת, ובפרט על ראש השנה' וגו', ואינו מזכיר כלל שנצטוו ע"ז מפי מוהר"ן, אמנם מ"ש בעלים לתרופה, ראש השנה שלנו גדול מאד בעיני השי"ת שאין למעלה ממנו, לא הבנתי וכי ראש השנה הוא נכס פרטי שאפשר להשימו בכיס ולומר שלנו הוא, ולגנוב מכל הכלל ישראל.

כט) בשיח שרפי קודש (ליקוט ממה שאמרו כל הזקנים שבברעסלעוו) דאף שבכל העולם צועקים בר"ה המלך אבל ההכתרה הוא באומאן, ואינו מובן דהלא מלא כל הארץ כבודו והקב"ה מקומו של עולם, וא"כ אינו נמצא דוקא באומאן לומר ששם הוא מאורע הטקס של הכתרה, ואם הכונה שאינו מקבל ההכתרה של שום צדיק וקהלה בעולם רק מאותן קומץ האנשים שבאומאן, אין לך גאווה וחוצפה יותר מזה ותועבת ה' כל גבה לב, ואיזה שויות יש להכתרה כזה.

ל) כ' באמרי פנחס (ערך נסיעה לצדיקים) שהרה"ק מקאריץ היה אומר בשם הרה"ק ר"מ מוויטעפסק דאין שום תועלת בנסיעה לצדיקים אם לא התחיל עכ"פ בביתו לקיים דברי השו"ע וספרי מוסר, עוד כ' שם דיכול אדם לדור עם צדיק כמה שנים ולהיות טיפוש כי סובר שמבין מה שהצדיק אומר, ולמעשה הצדיק מסתיר הרבה יותר ממה שאומר, גם כתב שהעיירות שגר בו הצדיק, אחר מיתת הצדיק נעשה אותה עיר גרוע יותר משאר עיירות, וכמו שדה אחר שקצרו ממנו התבואה גדל בו מיני קוצים ולא עשבים הראויים למאכל בהמה.

לא) ואינו מוכרח שאם היה מוהר"נ"ת חי היום והיה רואה שבאים לאומאן אנשים שאין להם שייכות בהנהגתם עם מוהר"ן, ואין בדעתם לשמוע הדרכותיו, שהיה שמח בזה, ומסתבר שהיה מגרשם משם במקלות, (זהו דעתי, אבל אם אתה הקורא אין דעתך כן, אינני כועס עליך, אבל במטו מינך גם אתה לא תכעוס עלי, וכי מוכרח אני לקבל דעתך, לא תהיה שוטה), וגם ממה שמרגישים שם התעוררות גדול אין ראיה דמובן שאם היו עושין מצב כזה עם כ"כ ספרים ופרסומת ודיבורים ודרשות כל השנה מזה, ולעשות מזה עיקר כל התורה והיהדות אז גם במק"א היו מתעוררין בדיוק כזה.

פרק ד

הליכה לקברי צדיקים

א) בליקוטי מוהר"ן (א,ד) מבואר שהוידוי על החטאים צריך להיות דוקא בפני הצדיק, והבין בפרפראות לחכמה (סי' ד אות ה) כפשוטו להתודות לפני הצדיק, ולא עוד אלא גם אחר מיתתו ושזהו ראיה לילך לאומאן, וצ"ב דהא א' מהי"ג עיקרים הוא אין להתפלל לזולתו, ומבואר בכל הפוסקים דההולך על קבר צדיק ומבקש מהצדיק הרי זה דורש אל המתים, עי' ב"ח (יו"ד סו"ס ריז) בשם הגאון ר' חיים פלטיאל ומובא במהר"ם מר"ט"ב (א,קסד) שנהג משום זה להתיר נדר לאותן שנדרו לילך על קברי צדיקים, שלא ילכו כיון שהם טועים לבקש מהצדיק, ועי' תשובת אבני נזר (חו"מ מא), אבל המעיין בליקוטי מוהר"ן (שם מאמר ד אות ח) יראה כונה אחרת לגמרי, שכתב בזה"ל 'כשמתודה ווידוי דברים לפני ת"ח, שעי"ז הת"ח מדריך אותו בדרך ישר וכו', הרי שאינו מדבר שמתודה לפניו כדרך שמתודין לפני הקב"ה לומר חטאתי, רק שמספר לו הנסיונות שעוברים עליו, והת"ח נותן לו עצות טובות ומחזקו, ואיזה שייכות יש לזה עם הליכה לקבר, ויותר קשה מזה נאמר בליקוטי תפלות (סוף תפלה ד) שמתודה שם באין ברירה לפני הקב"ה כיון שאינו יודע מי הוא הצדיק האמיתי להתודות לפניו, על כן הוא מתודה לפני הקב"ה ומתחנן שיהיה חשוב ומקובל ומרצה לפניו כאילו התודה לפני החכם והצדיק האמת שבדור, וצ"ב הגם לכבוש את המלכה עמי בבית, וכי מי נתלה במי גדול בקטן או קטן בגדול, אבל עכ"פ מובן מזה התפלה דאין הכונה לאומאן או לצדיק אחר שמת דא"כ למה מתחנן ומתנצל שאינו יודע לפני מי להתודות, ולמה לא יסע לאומאן, והרי"ז ראיה ממוהר"נ"ת עצמו דלא כהפרפראות, ומ"ש בחי"מ (נח) דהבעש"ט אמר לחולה שיתודה לפניו היינו לפי שעדיין היה בחיים חיותו והיה יכול ליתן לו עצה ותיקון מה לעשות, ובחי"מ (תקפז) שמוהר"ן אמר להתודות לפני הקב"ה בכל

לילה ולא נאמר שם כלל שיתודה לפני הצדיק, (וכ"כ באגרות משה או"ח ד, קיח דאסור לגלות חטא לפני הצדיק אם לא כדי שיתן עצה, וכדברים תמוהים הנ"ל תמצא דוגמא במכתבי שמואל לר"ש הורוויץ שהיה על קבר רשב"י בא"י ועשה שליח שהיה באומאן שילך על קבר מוהר"ן ויתחנן לפניו שיהא נחשב לו לר' שמואל הליכתו לרשב"י כאילו הלך למוהר"ן, וכל התפלות שאמר שם יהיה כאילו אמרן בקבר מוהר"ן וכל התיקונים הנעשים בקבר מוהר"ן יהיו נעשים גם עכשיו ע"י הליכתו לקברו, וכ"ז תמוה וכי יפה כח התלמיד מכת הרב, דיו לבא מן הדין להיות כנידון).

וכע"ז בליקוטי תפלות (עו) אומר רבש"ע אתה יודע גודל החיוב לנסוע על ראש השנה לצדיקים אמיתיים, (וצ"ב מנ"ל שהקב"ה יודע כיון שלא אמרה לנו לא בתושב"כ ולא בתושב"ע"פ, מסתמא אינו יודע מזה), ושוב אומר להקב"ה שהצדיקים שאנו נוסעים אליהם ילחמו לפנינו עם המקטריגים, וצ"ב הלא כתיב ה' ילחם לכם, וכי הוא הנלחם לפנינו, והיאך מדבר לפני הקב"ה ותחת לבקש מהקב"ה עצמו שילחם עם המקטריגים הוא אומר לו שהצדיק ילחם עמם, ותמוה דכל ענין הליכה לצדיק הוא מחשש שאין תפלתנו נשמע במרום מחמת חטאינו והצדיק מעלה אותם אבל כאן שמדבר להקב"ה אז ממנ"פ אם הקב"ה שומע לך תבקש הכל ממנו ולא תתלה בכו"ד, ואם אינו שומע לך גם זה לא ישמע.

(ב) ובמג"א (תקנט) בשם אריז"ל מפקפק על הליכה לקברות וע"י על הגאולה (קח), ובמהרי"ל וא"ר ומט"א (תקפא) דאסור לבקש מהמתים רק מהשי"ת שירחם עלינו בזכות הצדיקים, ובמנחת אלעזר (א,סח) מבאר דמות לבקש מהצדיקים שימליצו טוב בעדינו, ומפרש במהרי"ל דהאיסור הוא אם מבקש שהמתים יושיעו אותו באיזה כח שיש להם שזה ודאי לכו"ע איסור גמור, וגם באומאן לא נשתנה הדבר מכלל הצדיקים שאסור לומר רבי הושיעני, רק לומר שהשי"ת ירחם עליו בזכות הצדיק השוכן כאן כפשטות הפוסקים, או לבקש מהצדיק שימליץ טוב בעדו לפני השי"ת אליבא דמנחת אלעזר, וע"י מהר"ם שיק או"ח רצג.

רבינו מסאטמאר שאל לא' שאמר שהיה לו ההתעוררות גדול בציון הנועם אלימלך אם כבר היה לו פעם התעוררות מעין זה בהנחת תפלין בכל יום אמר לו לא, אמר לו א"כ אינו אלא דמיון.

פרק ה

מבאר שבס' חיי מוהר"ן ושיחות הר"ן יש דברים סתומים וסודות דלאו כל מוחא סביל דא להבינם

(א) הן ידוע שהרה"ק מוה"ר נתן תלמידו של מוה"ר מברסלב, היה עובד ה' גדול במסינ"פ, מ"מ מתוך דביקותו המופלגת ברבו הגדיש על המדה כלפי סתם אנשים, וכותב באופן שלא שייך לסתם אנשים שאין יודעים דביקות כזה מהו, ולהמחיש רוב דביקותו באופן מופרז שלא נשמע מעולם, אעתיק מש"כ תלמידו מהר"ן מטשהרין בהקדמת עלים לתרופה וזה תוכן לשונו: מוהרנ"ת היה דבוק כ"כ למוהר"ן עד שכל תנועותיו במחשבה דיבור ומעשה, בשבתו בביתו ובלכתו בדרך, בשכבו ובקומו, כל שיחותיו סיפוריו ועניניו לא היה אלא להודיע ולפרסם לבני האדם גבורותיו של מוהר"ן עכ"ל, מעתה לא יפלא בעיניך הקורא היאך אפשר שהגזים כ"כ כיבואר להלן, כי היה כ"כ מונח בזה הענין עד שלא ראה לפני עיניו רק זה ואף אם נימא שזה דבר גדול ונשגב, אבל פשוט שמשום זה לא שייכים כל דבריו למי שאינו בבחינה כזו, שהרי היה מין סוג אחר של איש, שלא נמצא עוד בזמנינו איש אחר שיהיה בסוג זה, וממילא מסירת התורה שקיבלנו מגדולים אחרים הוא באופן אחר לגמרי.

(ב) בימי מוהרנ"ת (אחר שמתאר השבת נחמו האחרון של מוהר"ן) כותב שרושם רק פרקים לזכרון לעצמו וליו"ח ולאנ"ש ששמעו מפיו אבל מי שלא שמע מפיו אצלו כל דבריו הם כספר החתום, ונראה להוסיף שזהו כלל גדול הנאמר לכל מה שכתב.

(ג) מוהרנ"ת עצמו כותב כמ"פ שדברי מוהר"ן סתומים ולא מובנים (חיי מוהר"ן קצט וס' רד), וכ' (שם ס' ר) שאנשים טועים בדבריו ומפרשים בו דברי שטות, (וזה עדיין נוהג עד היום).

(ד) מוהר"ן היה מקרב אנשים פשוטים וקלי עולם ורשעים (חיי מוהר"ן אות רח ואות רד), והיה מוהר"ן תמה על עצמו למה עושה דברים משונים שע"ז באין להקשות עליו קושיות, ואף שאין אנו מבינים מה שאמר עכ"פ לפי פשוטו מוכרח שכמה דברים שהיה אומר היה כונתו לאנשים הפשוטים שהיה עוסק עמם לשעתו ולמקומו ואין

ראיה שהוא לימוד לדורות וכל א', (ולדוגמא שכותב כמ"פ שישמח עצמו במילי דשטות ע"י צחוק ושגעונות, ע"י שיחות הר"ן אות כה דא"א לבא לשמחה כ"א ע"י שיעשה עצמו כשוטה ולעשות עניני צחוק ושטות, וידוע שאדם בריא בדעתו אינו נעשה שמת מזה אדרבה הוא לו לעיניו נפש, אלא שהיה מדבר לאנשים קלים ופשוטים מאד, וכ"כ אשר בנחל אידיש רלח לגבי סדר דרך הלימוד של מוהר"ן דלא דיבר אלא לחלושי הבנה וקשי תפיסה), וכן נראה בחיי מוהר"ן (סי' שא וסי' ד"ש) שהיה מתעסק עם אנשים פשוטים בעלי חטא, ובכוכבי אור מסופר שהיה שוחק עמהם במשחק השאך כדי לקרבם.

ה) ויש אומרים שכל דברי מוהרנ"ת הם כפשוטם של דברים, אבל האמת הברור הוא דא"א לומר כן כאשר אבאר, דדרכו של מוהרנ"ת (כפי המובן השטחי מדבריו) היה לדבר בגוזמאות והפלגות משונות שלא נמצא בשום מקום אחר, ועושה הר גדול מפרטים קטנטנים הנראין כמעשי ילדות ושטות, וטשאדעלע באדעלע מעשיות, פיטפוטי דברים בעלמא, ומתארם כאילו הם דברים נוראים, וכמה פעמים כופל ומשלש דבריו כ"כ פעמים עד שהוא בגדר של אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, ונפש היפה סולדת מזה מכ"כ ריבויים וגוזמאות בהפלגה כזה שלא נשמע מעולם ולא נמצא בספרים אחרים, ותחת שיתפעל האדם מזה אדרבה קץ בזה ואינו יכול לסבול התפארות משונה כזה, ובהכרח שהוא ע"ד שאמרו (בראשית רבה ט) על ר' מאיר שלא ירדו חבריו לסוף דעתו א"א לקבוע הלכה כמותו כי בהרבה מקומות מאד אין מבינים מה שהוא כותב, ומי שאינו מודה לזה הוא מבזה את מוהרנ"ת באופן גס שלא נשמע כמוהו.

ו) ובהכרח צריך לומר שאין מבינין דבריו שנאמרו עפ"י סוד וברמז (כמ"ש הוא עצמו בהקדמת ליקוה"ל דיבור ב), וכאשר אבאר להלן בכמה דוגמאות ומזה תקיש גם על השאר שנדמה לנו שאנו מבינים, ובאמת כל דבריו הם חתומים וסתומים באלף עזקאין עד שיבא מורה צדק ויוורנו, וכאשר כתב מוהרנ"ת (בסוף הקדמת חיי מוהר"ן) שהרבה דברים שכתב הם בלתי מובנים, ונראה כאילו אין להם פירוש כלל, כי הם דברים עליונים וגבוהים (ע"ד הסיפורי מעשיות שלו שאינם אלא משלים ורמזים), אך כיון שהוא הרגיש בהם קדושה בשעה שאמרם מוהר"ן, לא היה יכול להתאפק מלכותבם, ולא תתמה על מה שכתבתי דגם דברים שיש להם הבנה פשוטה יתכן שהכונה אינה כלל כפשוטו רק שהוא גימטריא או רמז על איזה דבר, כי כן הוא שיטת רבינו מנחם מיינוני (ב"מ ס. תוד"ה רבא) במה דדריש (סנהדרין) לא יחסר המזג דאין הכונה כשיעור מזיגה רק על הגימטריא של מזג, ומ"מ לשיטת הירושלמי המובא שם בתוס' א"א לפרש כן.

ז) והנה בכל אלו דברים התמוהים אינו ברור שרצון מוהר"ן היה שידפיסם כי לא כתב רק שמוהר"ן אמר שאפילו שיחות פשוטות שלו צריך לכותבם, אמנם אינו ברור שהכונה היה להדפיסם לרבים ומה גם עם המילי דתמיה דשם, ובשיחות הר"ן (קנג) מבואר שהקפיד על תורה א' שכתבו מוהרנ"ת מה ששמע ממנו, ואמר הלא רק שחתי לעצמי, ולא היה כונתו שיפרסמו, וכן לענין הסיפורי מעשיות שחסידי ברסלב כותבים הרבה פירושים הוא בניגוד למה דמבואר בשיחות הר"ן (קנא) שטוב יותר שלא לומר פירושים בזה, כי הכל רק משלים ורמזים שאין מובן לסתם אנשים, ובס' סופרים וגניזתם (ע ט) מביא מה שסיפר לו ברסלב ר' חסיד שראה אצל הר"ן מטשעהרין כת"י מר' נחמן שכתב כל הנסיונות שהיה לו וכתב שלא יפרסמו מעשיות הללו, ומ"מ הדפיס מוהרנ"ת הכל מחמת מילתא אלבישייהו יקירא, וכותב בפירוש שזהו רק למי שהוא 'חפץ באמת' למצוא בו התעוררות לעבודת ה', וא"כ מי שאינו בגדר זה של חפץ באמת, כי באמת עדיין חפץ בעניני עוה"ז, מוטב שילמוד ספרים שיכול גם איש פשוט להבין.

ח) וע"י בהקדמת ליקוטי הלכות (דיבור שני) שכתב דבריו עפ"י סוד לא רק דרוש, ומסיים 'ודבר זה לא יספיקו המון יריעות לבארם', ומוסיף שאף שנראה כאילו האריך וכפל ושילש דבריו אבל באמת לפי עוצם העמקות עדיין לא ייד"ח ביאור וחסר הרבה וא"כ מה שייך להבין ולהסביר, בפרט שרואין שעפ"י פשטות אין לו שום ביאור, ורק הבא בסוד ה' יכול להבינם.

ט) מהרנ"ת כותב (הקדמת ליקוה"ל וחיי"מ) שמוהר"ן אמר ששום א' אינו מבין את דבריו ואפילו מוהרנ"ת אינו מבין רק מעט, וא"כ איך יבאו פעוטי השכל וקצרי הדעת אפרוחים שלא נפתחו עיניהם לומר שהם מבינים בדבריו בשעה שגם עיור באפילה יכול לראות שהרבה מדבריהם אינו מובן עפ"י פשוטו, ואדרבה אם נימא שהוא כפשוטו בהכרח שדעת מוהרנ"ת הוא דיעה יחידאה ממש נגד כל שאר הגדולים והקדושים שבכלל ישראל.

י) זה ברור שחלקים מחיי מוהר"ן לא נכתבו ע"י מוהרנ"ת, ולדוגמא ע"י סי' (תקפב ותקפג ושל"ח) שמדבר הכותב מר' נתן, וכן כמה דברים כותב מפי השמועה לא ששמע בעצמו ממוהר"ן, א"כ כל דבר מוזר ותמוה שבספר יש לתלות הכשר בכשר והפסול בפסול, ולהחליט בודאות שנוצרו ע"י איזה בעל דמיון והוזה חלומות, (ואולי ע"י מי שלא היה שפוי בדעתו כל צרכו כמו אותו שגילה סוד הנאנאח"ס שאפילו אם היה ערליכער אבל כל יודעיו אומרים שלא היה שפוי בדעתו כל צרכו, ובאמת תראה שלשון שיחות הר"ן משונה הרבה מלשון חיי מוהר"ן, והבקי באופני כתיבה יראה מיד שלא נכתב ע"י אדם אחד, עכ"פ לא כולו), וכאשר ביאר גם בתשו' דברי יואל שכת' ש"ן עירבו בכמה ספרי קבלה מדבריהם (ועי' תשו' מפענח נעלמים שמבאר היאך נפלו בכמה ספרים אפילו מקדמוני עולם דברים שהגיהו במ' תלמידיהם וכיו"ב), א"כ לא דבר רחוק הוא לומר שנתערב בספרי מוהרנ"ת דברים אשר לא עלה על דעתו מעולם וההכרח יאלצונו לומר כן, ובפרט שיש לנו ראיה מפורשת שלא הכל נכתב ע"י מוהרנ"ת עצמו.

יא) ועובדא מקוימת הוא ששלטו ידי זרים בחיי מוהר"ן (ובשאר ספריו) שבהרבה מקומות בחיי מוהר"ן שבדפוסים האחרונים השמיטו ענינים וכתבו וכו' וכו' ואחרי בדיקה בהשמטות בסוה"ס תראה שבכל אלו המקומות נכתבו דברים אשר תסמננה שערות אנוש ונפש היפה אינו סובלתן, ועל כן השמיטום ביודעם גם הם שא"א שמוהרנ"ת (אם היה צדיק וקדוש) יכתוב דברים כאלו, או אולי ידעו שמחמת רוב אהבתו ותשוקתו לרבו הגדיש על המדה והעבירו על דעתו לכתוב דברים אשר לא כדת, יהיה באיזה אופן שיהיה הם עצמם מחקוהו, אבל לא מחקו די כי השאירו עוד הרבה מקומות שג"כ צריך למוחקם.

ומה שראוי לידע הוא דאף דשבחי ושיחות הר"ן נדפס ע"י מוהרנ"ת בחייו (שנת תקע"ו), אבל חיי מוהר"ן נדפס הרבה שנים אחרי פטירתו (תרל"ד) ע"י הר"ן מטשהרין, ואולי לא היה מוהרנ"ת מסכים שיודפס הכל כמו שהוא, ובפוסקים מבואר דספר של מחבר שלא נדפס ע"י המחבר עצמו, אם רואין בו דברים מוקשים י"ל דאילו היה המחבר מדפיסו בעצמו היה מגיהו ומתקנו, ומוציא הדברים שאינן ראויין לדפוס.

יב) יש לזכור שאם היסודות הם רעועות אז כל הבנין חלש, פירוש שאם לא ניטע בבנינו יר"ש מפחד ה' בגין דאיהו רב ושלטי בלי סיוע הרבי, רק נשלב תמיד את הדיבור מהשי"ת עם הרבי והחסידות, ולא כדבר בפ"ע בלי התלות והתלוות, אז ברגע שפחד הרבי אינו נגד עיניו אז גם פחד השי"ת אינו נגד עיניו, כיון שאצלם שוה כבוד הרב עם כבוד העבד, וכמ"ש רש"י (חקת עה"פ דברנו בה' ובך) שזה היה חטאם שהשוו עבד לקונו ועי' בגמ' (ב"ק ע"ט:) השוה כבוד עבד ולכבוד קונו, וזה הביאם אח"כ לחטא בנות מואב, וכמו"כ כל מיני וסוגי חסידות שלכל א' יש איזה ענינים שהיה נהוג אצלם, ומדברים מזה כ"כ יותר מעיקרי התורה בהכרח נזנחים העיקרים ונאחזים בטפלות, וע"כ לא תתמה היאך יכול להיות שבמקומות שהיה להם גדרים חזקים והצעירים שבהם נכשלים בדברים חמורות, ויש רוצים להביא מזה ראיה שאין לעשות גדרים וסייגים ח"ו (עי' חת"ס בלק קיג. ד"ה ויקץ דאדרבה שמירת הגדרים מרחיק מדרכי הגוים), אבל לא ישכילו כי הגדרים אינם מועילים בלי יסוד קדום, וכמ"ש בחובב"ל אין תוספת בלא עיקר.

יג) וחסידי ברסלב רוצין להעמיד דברי ר' נתן בטענות שסתירתן גלויה למי שעדיין ביכולתו לחשוב ישר, וכבר כ' מהר"ם אלשקר (יח) דהרוצה להעמיד מנהגו בראיות כוזבות זה מורה על חסרון ידיעתו בש"ס ופוסקים ואין החכמים משגיחין על דבריו.

יד) וכ"ש הדברים התמוהים הנזכרים להלן שהבאתי מכמה מקומות שאסור לשומעין אף כי להשיב עליהם ולרשמן על ספר בדיו, (שבדאי לא יצא מפי מוהרנ"ת) דברים מוזרים שלא עלה על דעת אדם מעולם להאמין בהם ושיצטרך להשיב עליהם, אך מה נעשה שאין הדור דומה יפה, וכל שטות נקלט בהם עד שרוצים לבלוע חיים את

האומר בהיפוך, ע"כ ההכרח לא יגונה לטפל בשטותיהם והבליהם, ומי שאמר לעולמו די יאמר להתפשטות הטפשות והסכלות די, ובמטו מנייכו גם להשלכת השכל ולמילי דשטות יש שיעור וגבול.

פרק ו

כמה דוגמאות מדברים תמוהים בחיי מוהר"ן וכו' שהחושב שהוא כפשוטו מבזה את הצדיק מוהרנ"ת

וראוי להקדים דאף דכמה דברים תמוהים אפשר ליישבם בדוחק אבל הלא שיטת מוהרנ"ת עצמו הוא דכל היכא דלפי פשטות הדברים נראה שהוא בניגוד לתוה"ק, אף דבודאי כונת המחבר היה באופן שיש ליישבו, מ"מ מוטב היה לו השתיקה שלא יבאו לטעות בדבריו, וכמ"ש בליקוטי הלכות (ברכת השחר ג, לה) להשיג על הקול יעקב ושאר מחברים קדמונים שכתבו דברים שאפשר לטעות בהם אף דמפרש שם כונתם האמיתית עי"ש, וא"כ ה"ה בכמה דברים תמוהים שבדברי מוהרנ"ת שבפשטות הם נגד התורה, אף דאפשר ליישב מ"מ טוב שלא ללמדם ברבים, וכמ"ש בליקוה"ל (קידושין ג, כא) דבענינים הנראים מתנגדים לתוה"ק אין לחלוק כבוד אפילו לגדול שבגדולים.

כל חכמי ישראל כקליפת השום

(א) בחיי מוהר"ן (ר"צ) שאמר מוהר"ן כל חכמי ישראל הם לפני כקליפת השום, ואינו יכול לומר שום חוץ כמ"ש בן עזאי על ר"ע בגמ' (בכורות נח.), דהיינו המגיד מקאזנין והקדושת לוי וכו' וכו' והתניא ובאמ"ח וכל תלמידי תלמידיו של המגיד ממעזריטש, כולם לא רק שקטנים הרבה מר' נחמן רק הם ממש כקליפת השום, וכי יש שוטה בעולם שיאמין שיש בזה פשטות, (ובפרט שסיים שאינו אומר לפי שאינו יכול לומר חצי דבר, וג"ז אינו מובן למה לא אם כן הוא האמת), וע"כ אין הכונה אלא שכל צדיק יש לו מעלה מיוחדת שבזה הוא מיוחד, ובזה כל חכמי הדור לפניו כקליפת השום, וה"ה להיפוך שמוהר"ן הוא כקליפת השום נגד ה"ק מקאזנין באותו ענין שהיה ה"ה"ק מ'קאזנין מיוחד בו, וכן בשאר הצדיקים, אבל הפתי שרואה דברים הללו שכ' מוהרנ"ת חושב שהוא מבין הדברים כפשוטו, ובזה מגרע דאם הדברים כפשוטם, ודאי אינו כן דהא כל שאר צדיקי הכלל ישראל לא החזיקו כן דהא נתדבקו בשאר צדיקים, ולא עלתה על דעתם לנסוע למוהר"ן ולידבק בו, והרי גם הסנהדרין בלשכת הגזית שרוה"ק הופיע שם היה היחיד מחוייב לבטל דעתו בפני הרוב ואם לאו חייב מיתה כזקן ממרא, א"כ הדבר ברור שאם נימא שהדברים כפשוטם ודאי אין הלכה כמותו, וכמו כן ברוב המימרות של מוהרנ"ת שאין מובנים כפשוטם וצריך להיות בר דעת גדול (שבדורינו מועטים הם וכמעט שלא נמצא) להבינו היטב, והרי הנהרי אש (ליקוטי דיבורים קסט) אף שמדבר מהתפעלות מליקוטי מוהר"ן שהוא פי' על הזוהר, כותב שהשפאלער זיידע היה יותר גבוה ממוהר"ן בקדושתו, (ואילו בחיי מוהר"ן, ובפרט בפעולת הצדיק מציגים את הסבא משפאלי כאיש נחות דרגא שהסט"א התלבש בו, וכאילו היה בעל מדות רעות, כמ"ש בפעה"צ אותיות שלו-שמה, שסו, תרז).

וחוץ מזה כבר כתב השל"ה הקדוש (מס' שבועות פרק נר מצוה אות טו) דלא יעלה על הדעת ח"ו שהדברים כפשוטם שכן עזאי נתכוין להגדיל כבודו ע"י גנות חבריו, וגם אין השכל מסכים דכל חכמי ישראל דומים נגדו כאין כולי האי, אלא הכונה הוא ממש להיפוך דבן עזאי אמר שכולם הם יתר ממנו בבקיאות וידיעת התורה, (ולכן סיני עדיף דהכל צריכין למארי חיטי), אלא שהוא יותר מהם בחריפות ופילפול, ואף דזה אינו עיקר התורה אבל מעמדת ומקיימת את דברי תורה, ולכן נקט קליפת השום דוקא, דקליפת שאר פירות יש להם איזה טעם, משא"כ קליפת השום אין לו שום טעם רק זה שמעמדת את השום עי"ש, וא"כ תראה היפוך הכונה דמשמע בשטחיות מ"ש חיי מוהר"ן.

איסור מלמד

(ב) בשיחות הר"ן (רמ, רמא) מזהיר שלא להיות מלמד והרי הרבה מחסידי ברסלב הם מלמדים ועכ"ח משום שידעו דדבריו אינם לפי פשוטו, ועי"ש דא' שאל לו שהבעש"ט אמר שטוב להיות מלמד וא"ל שבכל דור הצדיק יכול להדריך כפי מה שנראה בעיניו, ועכשיו הוא אומר שאינו טוב, ולפי"ז נפל פותא בבירא גם ברוב הדרכות של